KARYS

1964 M.
GEGUŽĖS - MAY
NR. 5

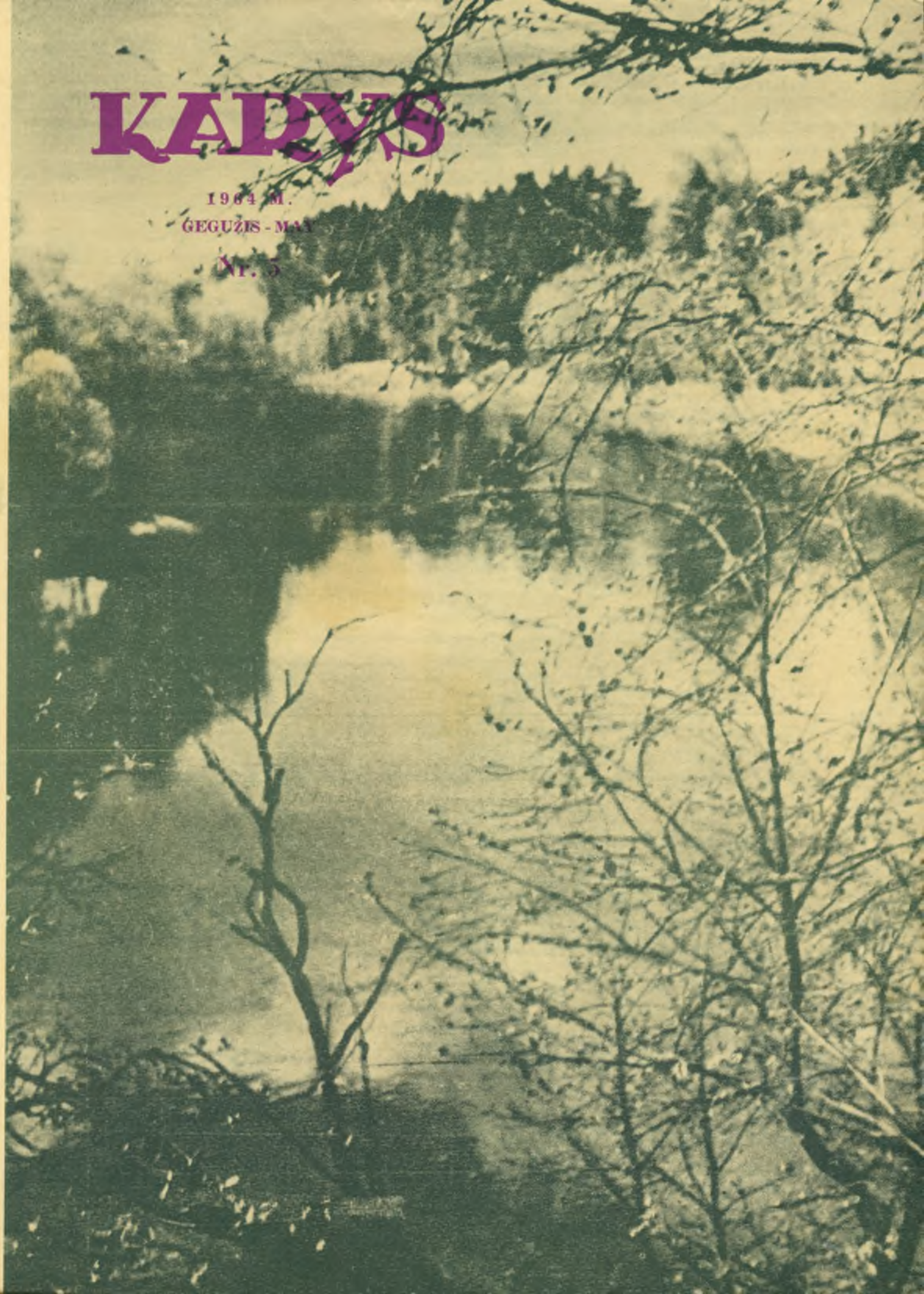

KARYS

1964
Nr. 5 (1402)

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis
Redaktoriaus pavaduotojas — Jonas Rūtenis
Kalbinę dalį redaguoja — Kazys Kepalas

Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas

Administratorius — Leonas Bileris
Leidžia — L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius

Atskirus skyrius redaguoja:
P. Petrušaitis — Tremties Trimitas
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje
Kunigunda Kodatienė — Šaulė Tremtyje

TURINYS

Pavasaris Anykščiuose ..... Viršelis
F. Bočiūnas — Žodis Motinos Dienai 129
O. Urbonas — D.L.K. Gvardijos gren. pulko kepurė 130
P. Gudelis — Iš lietuvių karių veiklos Užkaukazyje 136
Z. Rumša — Dėl "nepaminėto sukilimo" 140
Vytenis — Didžiojo Kario atsisveikinimas 144
Tremties Trimitas 146
Šaulė Tremtyje 148
Karinės Žinios 150
Kronika 154

ATSTOVAI: Baltimore ..... M. ŠIMKUS; Chicago ..... A. REKLAITIS; Cleveland ..... L. LEKNICKAS; Los Angeles ..... O. ŽADVYDAS; Philadelphia A. IMPULEVIČIUS; Rochester ..... P. SALADŽIUS; Toronto, Canada ..... VL. RUŠAS; Australija ..... V. ŠALKŪNAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

Boston, Mass. — "Baltic Florists"

Brockton, Mass. — A. Mantautas

Brooklyn, N. Y. — J. Pašukonis

Chicago, Ill. — J. Karvelis, "Marginiai", H. Naujoks, "Parama", K. Rožanskas, G. Šilingaitė, J. Virpša

Detroit, Mich. — V. Perminas — S. Malinauskas

Grand Rapids, Mich. — J. Belinis

Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas

Newark, N. J. — Kazys Trečiokas

Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — J. Pleinys, Z. Orvidas

Toronto, Ont. — Augustinas Kuolas, P. Misevičius

Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 74 Priory Road, Kew Surrey

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas — 9 Cowper Street, St. Hilda, Vic.

A. Kubilius — 131 Crozier Avenue, Edwardstown, So. Australia

P. Mažylis — 1 Taroonga Court, Norlane, Vic.

M. Urbonas, 9 Sixth Ave., Woodville Gardens, So. Australia

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB — Escuelas Prof. Salesianas Avda. Miranda, Boleita, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka
093 00523770 0

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 5 (1402) GEGUŽIS - MAY 1964

ŽODIS MOTINOS DIENAI

FELIKSAS BOČIŪNAS

Taip prasmingas Motinos minėjimas buvo pradėtas Amerikoje, Philadelphijoje 1908 m. ir po šešetos metų, kongreso nutarimu, gegužės mėnesyje jau visame krašte buvo minima Motinos diena. Tai buvo vienas iš didžiųjų žmogaus asmenybės sužibėjimų tų asmenų tarpe, kurie suprato ir iškėlė tą mintį.

Motina jos dieną iškeliama ne tik kaip gyvybės davėja. Gimdymo biologinis vyksmas yra gamtos pasisakymas ne tik žmoguje. Tačiau tik motina, nuo pat pradžios, veikia kūdikį savo dvasia, kuria jame asmenį. Su meile ir pasišventimu — tik motinais jaučiamais būdais, ji savo atžalai atsiduoda, net tai atžalai tapus šios žemės keleiviu ir nutolus, negirdint motinos ilgesyje jos laiminimo, nematant jos vienatvėje džiūstančių ašarų.

Čia yra motinos didybė. Čia jos įprasminimas, ir joms skiriama ta diena.

Geros valios žmonės nuo neatmenamų laikų žinojo motinos kilnumą, nustelbiantį kasdienines vertybes. Rastume napaprastų pavyzdžių, kaip motinos aukojosi. Nestatydama jokių sąlygų, motina atiduoda viską. Amerikiečių literatūroje randame prancūzų kilmės baladę, kurioje sakoma, kad apakusio meile vyro mylimoji buvo nepatenkinta. Pagaliau, ji pareikalavo, kad šis jai atneštų savo motinos širdį! Sūnus nužudo motiną, išplėšia širdį ir skuba atgal. Kelyje suklumpa arklys, žudikas virsta iš balno, o aplipusi žemės dumblu motinos širdis klausia: "Sūneli, ar užsigavai?"

Paul Valery, prancūzų poetas, apie Gabrielę Mistral, Nobelio laureatę, sako: "Niekas, niekada nėra anksčiau taip dainavęs apie vaiką, kaip šioji moteris".

Kas jauniesiems gražesnio per ilgus metus buvo, ir dabar pasakojami būtų, kaip anie Kęs tučio ir Birutės romantiški padavimai? Apie Birutės vaidmenį, bendrai, galėtų daugiau susidomėti mūsų būsimieji pietariai — istorinių romanų rašytojai.

Vėlesnėje mūsų literatūroje, tarp kitko, motinos pilnas vaidmuo nusakomas Marijos Pečkauskaitės aprašytame "Sename Dvare". Prof. A. Maceina apie motinos dieną pasisako, kad ji yra, pilna prasme, moters kūrybos šventė. Poezijoje, mūsų poetai tikrai nėra motulės pamiršę: brandžiu, teisingu žodžiu ją papuošė, net mistikos šydu apvilko.

Motina yra tautos ramstis. Jei normaliai gyvenant, ne tik namai, bet ir visa aplinka yra motinos talkininkai savo vaikų tautiniame auklėjime, tai okupacijos metu, ar tremtyje, taurios motinos uždavinys tampa milžiniškas.

Žmogaus prigimtis neleidžia savęs ir savųjų neigimo. Tie, kurie aiškina, kad šeimos tautiškame ir religiniame auklėjime "aplinka daro savo", todėl neverta yra stengtis, — yra bėgliai su svetimųjų srove, darą nusikaltimą savo tautai ir žalojąą augančius. Laiko eigoje perdaug turėjome progų atiduoti svetimiesiems atsakomybę. Per daugelį metų buvome ujami, ir dabar tautos kamiene esančiam vergui — lietuviui — brukami skurdūs okupanto nužmoginimo papročiai.

Tačiau dėka tėvų, ypatingai motinų, per tuos šimtus laisvo, neramaus ir vėl vergijos gyvenimo metų, padedant buvusiems gyviems pavyzdžiams, vėliau daukantams, valančians, Ivinskio kalendoriams, elementoriams, ir maironiams, kudirkoms, — anos kaimietės motinos surinko tas vertybes, verpimo ratelių dūzgime, mirksinčių balanų smalkėse, ir atidavė nuo kitų išsaugotą, savajam skiriamą lietuvio relikviją.

Tad garbė ne tik gyvybę duodančiai, bet ir sunkiose sąlygose nepalūžtančiai lietuviškumo saugotojai.

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTIJOS GVARDIJOS GRENADIERIŲ PULKO KEPURĖ

O. URBONAS

Stockholmo karo muzėjus gavo iš Lenkijos "Studia i materialy do dziejew dawnego uzbrojenia i ubioru wojskowego", atspausdintą 1963 metais Krokuvoje.

Šioje studijoje 54 ir 56 puslapiuose yra Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos gvardijos grenadierių pulko kepurė ir T. Čartoryskio, Poznanės vyskupo, 1738-1768 tautinių grenadierių kepurė.

Abi šios kepurės yra mums įdomios. Pirmoji priklausė Lietuvos grenadierių daliniui. Antroji, gi, įdomi, nes centrinėje jos dalyje rodoma lietuviška Vytis, nors ten turėjo būti Čartoryskio herbas.

Galima būtų, žinoma, prie kepurių atvaizdų pridėti po trumpą jų aprašymą ir tuo klausimą laikyti baigtu, bet Lietuvos grenadierių klausimas bendrai, jų atsiradimas ir tolesnis jų vystymasis, liktų neišaiškintas. Tas duoda man progą nukrypti nuo pirmykščios temos ir paliesti Lietuvos grenadierių klausimą tiek, kiek tas man buvo įmanoma pasinaudojant prieinama literatūra.

Grenadierių pavadinimas yra neatskiriamai surištas su rankine granata. Saksų pulkininkas Jan Fryderyk Fleming savo veikale "Der vollkomene deutsche Soldat" (tobulas vokiečių kareivis), Leipzig, 1726, taip aprašo rankinę granatą: "Rankinė granata gavo savo pavadinimą nuo granatinio obuolio. Taip kaip tie obuoliai yra pripildyti grūdų, granata yra pripildyta parako, kuris sprogdamas svaido į visas puses žalojančią ugnį" ...

Kaip žinoma, rankinė granata buvo vartojama jau XVI šimtmečio antroje pusėje, kai ji buvo svaidoma ranka arba kokio nors mechanizmo pagalba. Tačiau iš pradžių šis ginklas galėjo būti vartojamas tik apgulos kare, nes tuometinės kariuomenės kautynių rikiuotė neleido pavartoti ją lauko kautynėse. Tik XVII š. bėgyje, kada pėstija pasidarė lankstesnė ir pradėta buvo naudoti 3 linijų rikiuotė, atsirado galimybė pavartoti rankines granatas ir lauko kautynėse. Ir tikrai, dar XVII š. mes matom Lenkijos ir Lietuvos kariuomenes vartojant rankines granatas karuose prieš Maskvą ir Turkiją. Tuometiniai Lenkijos ir Lietuvos arsenalai gamino didelius kiekius rankinių granatų, ką, tarp kitko, matom ir iš "Memorial dzial, możdzierżo w i municjej rożnei, ktora na teražniejsza w pole wyprowadzič potrzeba in anno 1683 (Čartoryskio biblioteka, inventarinis nr. 2563, 1-3 puslapiai), kur pasakyta, kad buvo pristatyta 2400 rankinės granatos.

Pirmas grenadierių dalinys Lenkijos istorijoje yra žinomas, pulkininko Granowskio, 1716 metais suformuotas, "Raitasis grenadierių korpas", kuriam vadovavo majoras Brjestiansky. Korpas buvo sudarytas iš 2 eskadronų po 100 žmonių ir arklių kiekviename.

Po 1717 metų kariuomenės reformos grenadieriai buvo įvesti į visas pėstijos kuopos, ir būtent, po 6 grenadierius į kiekvieną kuopą. Dragūnai grenadierių negavo, bet raitosios karališkosios gvardijos pulkas gavo jų po 15 į kiekvieną eskadroną (eskadronų buvo 8).

Grenadieriai buvo stropiai apmokomi rankinių granatų svaidymo. Reikalui esant, iš visų pulko grenadierių būdavo sudaroma grenadierių kuopa, bet, kaip taisyklė, grenadieriai priklausė kuopai ir kovojo kuopos sudėty. Visuose susidūrimuose su priešu grenadieriai pasirodė labai naudingi, jų parinkimas buvo tęsiamas toliau ir jų skaičius greitai augo. Jau 1732 metais, manevruose ties Varšuva, dalyvavo du batalionai grenadierių, kurie bendrai turėjo 10 grenadierių kuopų (2 kuopos saksų ir 8 — lenkų ir lietuvių).

Minėtas Saksų pulkininkas Flemingas taip aprašo tuometinį grenadierių: "Ein Grenadier muss nicht weiblich aussehen, sondern furchtbar, von schwarzbraunem Gesicht, schwarzen Haaren, mit einem starken Knebelbart, nicht leicht lachen oder shoen thun. Sie sind mehrenteils a la tete bei dergleichen Stuermen, es ist der Kern der Soldaten von der Infanterie" — grenadierius neprivalo bobiškai atrodyti, bet baisiai, tamsiai rudo veido, juodais plaukais, su didele barzda, lengvai nesijuokiantis, arba rodantis gerumą. Atakos metu jis dažniausiai stovi priekyje, jie sudaro pėstijos kareivių branduolį.

Jau XVII š. bėgyje grenadieriai skyrėsi savo uniforma nuo pėstininkų ir dragūnų. Pėstininkai ir dragūnai anais laikais dėvėjo skrybėlę su plačiu bryliumi, bet toks galvos apdaras varžė rankinių granatų svaidymą ir buvo nepatogus nešioti karabiną ar šautuvą ant diržo už

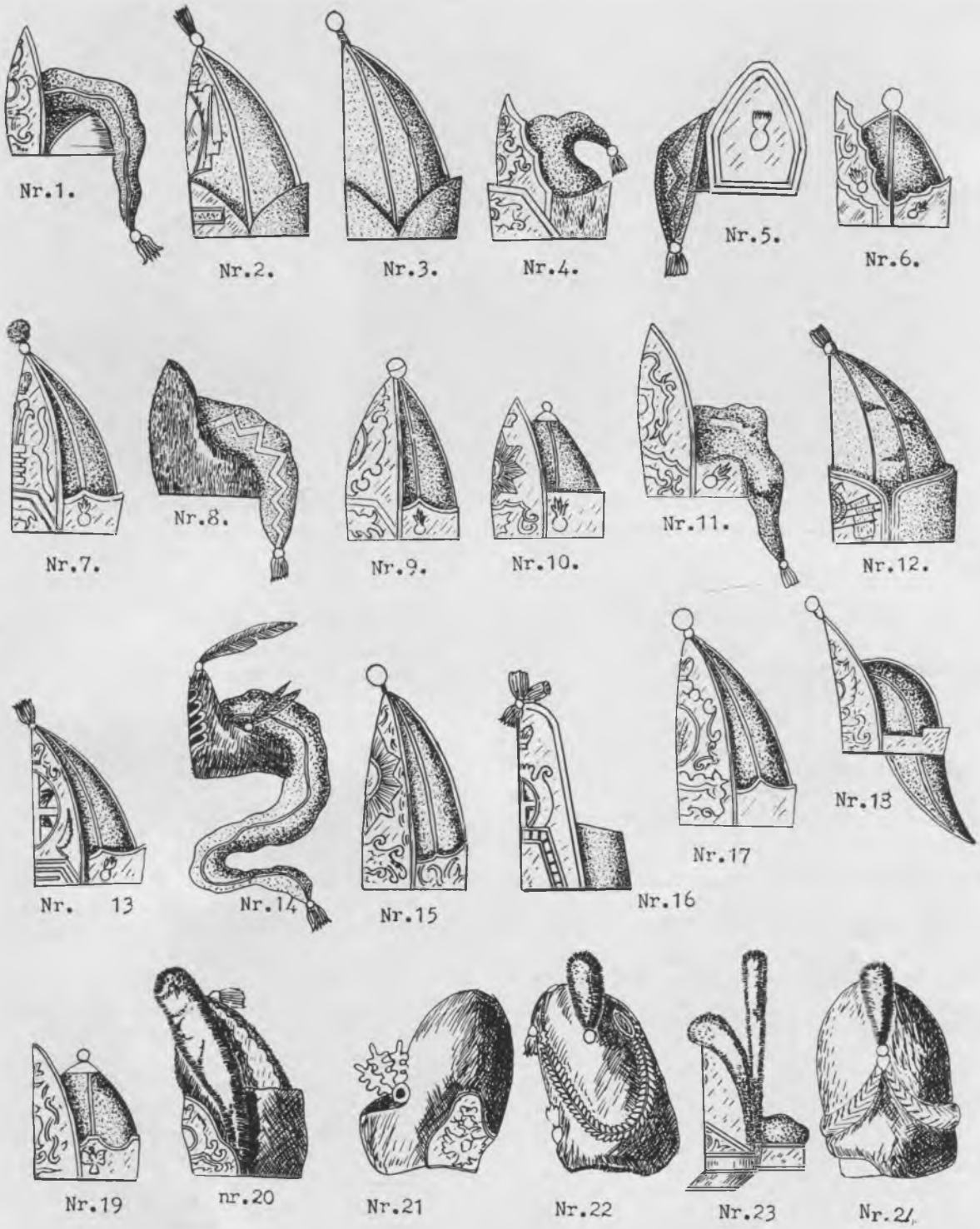

1. Prūsų 1698 m.; 2. Saksų raitosios gvardijos 1699 m.; 3. Rusijos 1700 m.; 4. Prūsų gvardijos grenadierių 1700 m.; 5. Austrijos 1701 m.; 6. Prūsų 1709 m.; 7. Anglijos 1715 m.; 8. Austrijos 1724 m.; 9. Prūsų 1729 m.; 10. Prūsų raitųjų grenadierių 1729 m.; 11. Saksų 1730 m.; 12. Rusijos grenadierių linijinių pulkų 1732 m.; 13. Anglijos grenadierių - dragūnų 1742 m.; 14. Austrijos pandūrų pulkų 1742 m.; 15. Prūsų gvardijos grenadierių 1745 m.; 16. Anglijos gvardijos grenadierių 1745 m.; 17. Saksų gvardijos grenadierių 1752 m.; 18. Rusijos raitųjų grenadierių 1756 m. 19. Prūsų 1757 m.; 20. Saksų 1785 m.; 21. Austrijos - vokiečių grenadieriai 1799 m.; 22. Prancūzijos gvardijos grenadierių 1806 m.; 23. Prūsų grenadierių 1806 m.; 24. Anglijos gvardijos grenadierių (pėstininkų) 1815 m.

Lietuvos karališkosios grenadierių gvardijos kareivio kepurė

pečių. Grenadierius turėjo turėti abi rankas laisvas. Dešinėje rankoje jis laikė granatą, dantimis nuplėšdavo medžiagos gabalą, kuriuo būdavo užlipintas granatos sprogiklis, o kairėje rankoje laikė padegamąją virvutę ir ta pat ranka tą virvutę padegdavo. Kad galėtų laisvai atlikti visus tuos veiksmus, grenadieriai vieton skrybėlių gavo kepures, kurių forma buvo naktinių kepurių, XVI š. plačiai pasklidusių gyventojų tarpe (ypač Prūsuose).

Lenkijos pėstininkų ir dragūnų pulkuose, kurie buvo lenkiškai aprengti, grenadierių galvos danga nesudarė jokių keblumų, nes lenkiška kepurė su pamušalu ir spalvuotu viršum atatiko savo paskyrimui, o dar pagražinta galionais, ar kaspinu, lengvai galėjo sudaryti būsimos grenadierių kepurės prototipą.

Tačiau ne vien tik galvos apdaras skyrė grenadierių nuo pėstininko, arba muškietininko. Skirtingi buvo ir šovinynai, visuose 4 kampuose pagražinti liepsnojančia granata. Jie buvo nešiojami ant irgi papuošto diržo, priešaky turinčio taip vadinamąjį "luntenbergerį" (savo rūšies makštis padegamajai virvelei). Grenadierių karininkai taip pat skyrėsi nuo pėstijos, ar dragūnų karininkų. Ir uniforma, ir jų ginklai buvo skirtingi. Pagrindinį skirtumą sudarė kepurės, kurios iš pat pradžių įgavo savo tipingą grenadierių formą. Jų kepurė priešaky turėjo paauksuotą arba pasidabruotą augštą žalvarinį skydą, kurį puošė iškalti visoki ornamentai ir karišKos armatūros dalykai. Šovinynai buvo aptraukti spalvuota medžiaga, kurioje būdavo išsiuvinėjamos grenadierių emblemos ir šefų herbai. Šovinynų diržai irgi būdavo aptraukiami spalvuota medžiaga.

Karininkų ginklai ,be špagos, buvo trumpas šautuvas su durtuvu, kurį grenadierių karininkai gavo vieton espantono, kiekvieno pėstininkų karininko ginklo.

Tokiu būdu jau XVII š. pradžioje grenadieriai pasidarė ne tik kiekvieno pėstininkų, ar dragūnų, pulko pasididžiavimas, bet ir grenadierių tradicijų nešiotojai, kuriuos apdainuodavo daugybė visokių dainų - dainelių, sukurtų kariuomenėje ir už jos ribų.

Apie 1740 metus rankines granatas iš pėstininkų apginklavimo buvo pradėta išimti, nes žymiai padaugėjo nelaimingų atsitikimų skaičius apmokymo, ar kautynių metu, kas vertė rankines granatas palikti tik tuose daliniuose, kurie buvo specialiai apmokyti jas vartoti. Tokiu būdu visi pulko grenadieriai buvo iš kuopų išskirti ir iš jų buvo sudarytos grynai grenadierių kuopos, kurios augštesniuose junginiuose buvo suvedamos į batalionus ir pulkus.

Daugiausiai pagarsėjo grenadieriai Napoleono laikais. Ne tik Prancūzijoje, bet ir kituose kraštuose buvo suformuotos grenadierių augštesnės formacijos — pulkai ir divizijos. Rusijoje buvo suformuotas net grenadierių korpas.

Be pačių grenadierių visoje eilėje kraštų (Prancūzijoje, Rusijoje, Vokietijoje, Anglijoje) buvo suformuoti ir raiti grenadieriai.

Ypatingą klausimą sudaro grenadierių kepurės atsiradimas ir jos tolesnis vystymasis. Kaip jau anksčiau paminėta, pirmosios grenadierių kepurės iš tikrųjų buvo kepuraitės, daugiau ar mažiau papuoštos galionais. Lenkijoje, kur pirmas grenadierių dalinys buvo suformuotas 1716 metais, dar prieš to dalinio suformavimą, matomai, kai kuriuose pulkuose būta nedidelio grenadierių skaičiaus, kurie, vienaip ar kitaip, turėjo skirtis nuo pėstininkų. 1710 - 1713 grenadieriai skyrėsi nuo pėstininkų daugiausia savo kepure, kuri turėjo spalvuotą viršų ir priešaky (kai kada aplink visą kepurę) pulko spalvų juostelę. Toks kepurės pagražinimas truko tik trumpą laiką, greitai pradėta buvo puošti jas ir kitu būdu, būtent, skardiniu skydu priešaky, kuriame būdavo įspaudžiami herbai. Kepurės maišelis, kuris krisdavo užpakalin, arba į šoną, ant galo turėjo bumbulą ir buvo papuoštas galionu (Br. nr. 1 ir 8).

Nustatyti, kurioje kariuomenėje prasidėjo tipingos grenadierių kepurės išsivystymas iš paprastos kepuraitės, šiandien negalime, kadangi greta gelumbinės kepurės be metalinio skydo, kuri Prūsuose išliko maždaug iki 1730 metų, iš to laikotarpio turime šios kepurės originalią formą Rusijoje ir Lenkijoje (Br. 2 ir 3).

Grenadierių kepurių ypatybė glūdi tame, kad jos buvo daromos kietos, nes paprastai, priešaky turėjo gan didelį metalinį skydą, o iš šonų ir iš užpakalio būdavo aprūpintos tam tikru metaliniu lanku. Tolesnis šios kepurės patobulinimas vyko taip, kad nuo užpakalinio ir šoninio lanko ėjo metalinės juostos, kurios kryžiavosi viršuje ir būdavo sujungiamos metalinės sagos pagalba.

Tokia to meto kareivio kepurė išliko tautos muzėjuje Krokuvoje (inventorinis nr. V. 195). Priešakinio skydo augštis yra 32 cm, plotis — 24 cm, skydas iš žalvario, pasidabrintas, su įspaustais ornamentais. Viršutinė skydo dalis papuošta barokiniais ornamentais po karališka karūna, viduryje — baltojo erelio ordeno žvaigždė. Apačioje matome sujungtos Lenkijos - Lietuvos karalystės herbą, irgi po karališka karūna ir Saksonijos elektoriaus herbą, šonuose vėliavas, visai apačioje liepsnojančią granatą ir 2 patrankų vamzdžius. Šoniniuose metaliniuose skyduose matosi laurų lapai ir karinė armatūra. Skydų augštis 9,5 cm ir plotis — 13,5 cm. Užpakaliniame skyde yra liepsnojanti granata ir užrašas: "Ko. L. Granadier Gvard". Šio skydo augštis —12 cm ir plotis 13 cm. Užpakalinis skydas ir šoniniai skydai sujungti viršuje metalinię juostelių pagalba (juostelių plotis 2 cm ir ilgis 14,5 cm) ir drauge su priešakiniu skydu apgaubia visą kepurę, kuri yra padaryta iš stipraus audeklo, turi pakulinį pamušalą ir aptraukta mėlyna medžiaga. Visos kepurės svoris — 800 gr. Priešakinis skydas turi geltoną pamušalą.

Šio pavyzdžio grenadierių kepurės buvo įvestos Lenkijos ir Lietuvos kariuomenėse apie 1730 metus, arba gal šiek tiek anksčiau, nes Jono Samuelio Mockos paveikslų kopijose, kurios randasi Varšuvos karo muzėjuje ir kurios atvaizduoja Lenkijos kariuomenę ties Vilanovu

Vysk. Teodoro Čartoryskio grenadierių kepurė

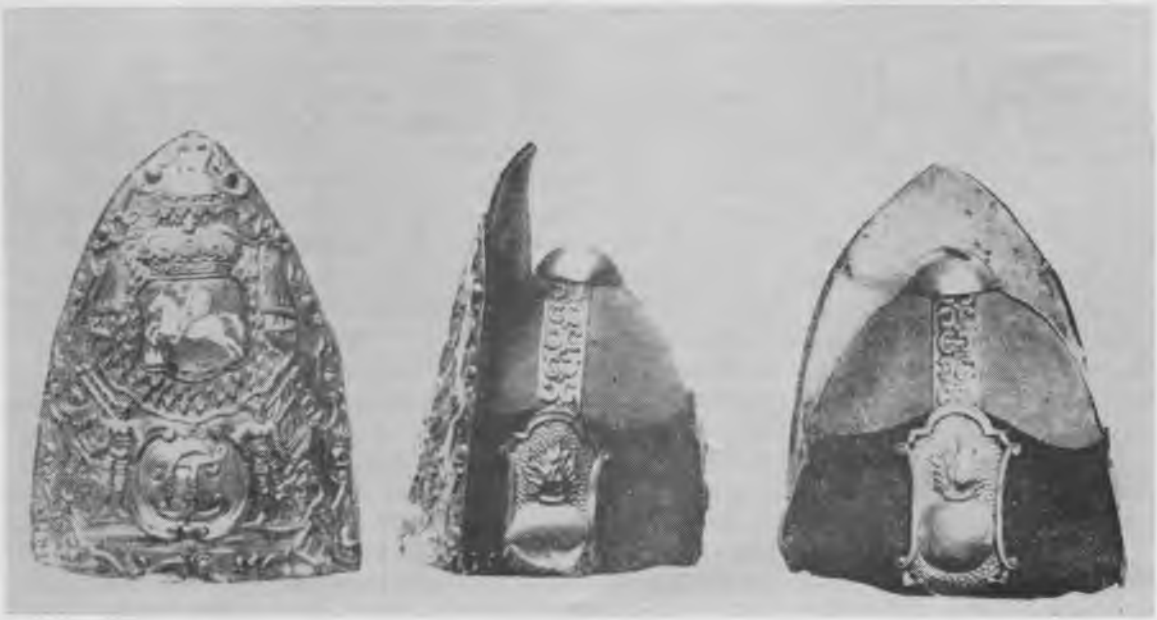

1732 m. manevruose (taip vadinamas Varšuvos kompamentas), grenadieriai vaizduojami kaip tik tokiomis kepurėmis. Visų kepurių priešakiniai skydai buvo pasidabrinti, ir tik leno pulkai nešiojo kepures su paauksintais priešakiniais skydais.

Grenadierių kepurių skydai būdavo daromi pagal šabloną. Apie 1732 metus grenadierių kiekis Lenkijos ir Lietuvos kariuomenėse buvo jau gan didelis, kas matyti iš kepurių pareikalavimo, kuris, jau minėtam, Varšuvos kompamentui buvo patiektas gvardijos pėstininkų karūnos pulkui 330 vienetų, Lietuvos gvardijos pėstininkų pulkui 110 vn., didžiųjų muškietininkų pulkui 200 vn., karaliaus pėstininkų pulkui, kunigaikščio pėstininkų pulkui, Didžiosios vėliavos pulkui ir teritoriniam pulkui — po 110 vn. ir Karūnos raitajam pulkui 120 vienetų.

Krokuvos kepurės užrašas nurodo, kokiam daliniui ta kepurė priklausė. Užrašas, kaip minėta, skamba: "Ko. L. Granadier Gvard", kas reiškia: "Koenigliches Litauische Grenadier - Garde — Lietuvos karališkoji grenadierių gvardija. Tas užrašas savo laiku buvo iššaukęs tam tikrą ginčą. Buvo manoma, kad ta kepurė priklausė lenkų pulkui, bet žinant, kad lenkų karališkos grenadierių gvardijos oficialus pavadinimas buvo: Koenigliche Polnische Kronen - Guarde Infanterie Regiment", kuris sutrumpinus turėtų atrodyti taip: "Ko. P. Kron. Grenadier - Guarde, nelieka jokios abejonės, kad aprašyta kepurė tikrai priklausė Lietuvos gvardijos grenadierių pulkui.

Lenkijos karo muzėjuje išliko labai gerame stovy esanti dar ir karininko kepurė. Kepurė priklausė gvardijos grenadierių pulko karininkui ir turi būti iš kiek ankstesnių laikų. Skiriasi ji nuo pirmiau aprašytosios, pirmon eilėn, savo skydo pamušalu, kuris yra raudonas, be to, viršuje po karališka karūna yra raidės "A. R." — Augustus Rex, dar žemiau — lenkiškas erelis su Saksų herbu ant krūtinės. Visi ornamentai yra Liudviko XIV stiliaus. Priešakinio skydo augštis — 33 cm. Pati kepurė padaryta iš vailoko, apgaubta šoniniais ir užpakaliniu skydu, kurie viršuje sujungti 3 metalinių juostų (jų plotis 2,5 cm.).

Lenkijoje, pirmoje XVIII pusėje buvo galima rasti granadierių ir privačių asmenų palydų tarpe. Taip, Krokuvos tautos muzėjuje yra grenadierių kepurė, kuri priklausė Poznanės vyskupo T. Čartoryskio dvaro milicijai. Ta kepurė turi priklausyti 1738 - 1768 metų laikotarpiui. Viršuje tam tikrame skyde turėtų būti raidės "T. Č." (kokios yra kitame to pat meto kepurės skyde), tačiau šitas kepurės egzempliorius vietoj tų raidžių turi lietuvišką Vytį. Kodėl? Nežinia. Šios kepurės priešakinio skydo augštis yra 26 cm ir jo plotis — 23 cm. Kepurės konstrukcija niekuo nesiskiria nuo anksčiau aprašytų, tik ornamentas šoniniuose skyduose ir užpakaliniame skyde susideda iš įvairių "C" raidės derinių ir varijantų. Šoninių skydų augštis yra 8,5 cm, užpakalinio skydo —11,5 cm. Kepurės svoris — 650 gr.

* * *

Trumpai panagrinėjus grenadierių kepurės išsivystymą bendrai, tektų pasakyti štai ką: Rusijoje grenadierių kepurė 1700-1742 metais išlaikė savo nepasikeitusią paprastos kepuraitės formą, sukirptą iš 6 kylių, kurie viršuje turėjo šiek tiek pirmyn palenktą bumbulą. Apgaubta buvo kepurė ta pačia medžiaga (br. nr. 3). Tos kepurės 1732 m. gavo priešaky žemą metalinį skydą br. nr. 12). Gvardijos pulkai 1742 m. gavo augštesnius priešakinius skydus, kurie buvo dar papuošti stručio plunksnomis. 1762 m. rusų grenadierių kepurės su augštais priešakiniais skydais įgavo būdingą cukraus galvos formą, kuri vėliau buvo perimta Prūsijos. Savotišką kepurę turėjo rusų raitieji grenadieriai. Ji buvo odinė su priešakiniu metaliniu skydu (br. nr. 18).

Ta rusų grenadierių kepurė, matomai, padaryta pagal saksų grenadierių kepuraitę iš 1699 metų, kokią nešiojo Saksų raitieji grenadieriai (br. nr. 2). Palyginus ją su rusų grenadierių 1700 m. kepure, reikia pripažinti, jog jos yra nepaprastai panašios (br. nr. 3). Galima manyti, kad rusai tą kepurę perėmė iš saksų Didžiojo karo metu, kai abi valstybės sujungtomis jėgomis kariavo prieš Karolį XII. Tik švedų grenadierių kepurės tais laikais turėjo jau tą augštą priešakinį skydą.

Prūsų kariuomenės grenadieriai 1698 metais gavo kepurę, kuri savo išorine forma atitiko kaimo kepurei, su maišeliu, kuris užpakaly krisdavo ant nugaros (br. nr. 1 ir br. nr. 4). Iš pat pradžių ta kepurė turėjo priešaky kietą medžiaginį skydą, kuris greit buvo pakeistas metaliniu skydu. 1710 m. prūsai įvedė naujos formos grenadierių kepurę. Tos kepurės priešakinis skydas buvo šiek tiek žemesnis, ir viršuje turėjo bumbulą (br. nr. 6). Vėliau prūsai perėmė rusų grenadierių kepurės formą (br. 9, 10, 15, 19 ir 23).

Kiek kitokį vaizdą matome Habsburgų imperijoje. Jau 1700 m. austrų grenadieriai turėjo kepures su augšta priešakine dalimi ir maišeliu, kuris, galionais papuoštas, krisdavo ant nugaros arba ant šono (br. nr. 5). Galimas dalykas, kad čia pasireiškė pandūrų įtaka, nes jie kaip tik nešiojo kepures su maišeliu, kuris krisdavo ant nugaros. Bet reikia pabrėžti, kad aust-

rai buvo pirmieji, kurie įvedė grenadierių kailines kepures (br. nr. 8) 1712 metais.

XVIII š. vidury tokios grenadierių kepurės atsirado Prancūzijoje, kur tautinė grenadierių kepurės forma visai nebuvo sukurta. Ten tik raudonas kaspinas ženklindavo grenadierių kepurę, kuri priešaky turėjo mažą apvalų metalinį skydą. Tolesnis kepurės vystymas suteikė jai tą savotišką kailinės grenadierių kepurės formą, kokią galima matyti visuose Napoleono kariuomenės paveiksluose (br. nr. 22).

Galutinai išsivystę kailinės kepurės su pamušalu iš medžiagos, su girliandomis ir bumbulais (kai kada plunksnų pluoštu), 1784 metais buvo įvestos Saksuose (br. nr. 20).

Grenadierių kepurės išsivystymas Anglijoje ėjo taip: 1745 m. Anglija įvedė savo grenadieriams rusišką grenadierių kepurę (br. nr. 7). Vėliau anglų grenadieriai gavo prūsų pavyzdžio kepures (br. nr. 13 ir 16). Apie 1790 m. anglai įvedė savo grenadieriam kepurę prancūzų pavyzdžio (br. nr. 24), kuri laikėsi iki 1815 metų, kai, eidami rusų ir prancūzų pėdomis, suteikė grenadieriams kepures su augštu sultonu (kuodu). Galų gale, augštos kailinės kepurės buvo paliktos tik gvardijos grenadieriams.

XIX š. įpusėjus, beveik visuose kraštuose augštos grenadierių kepurės buvo pakeistos kepurėmis, kurios paprastai vadinamos kasketėmis. Atskirti grenadierius nuo šaulių, buvo įvesta sultonai: raudoni grenadieriams ir žali — šauliams. Sultonai skyrė juos nuo muškietininkų ir fusilierių.

Tokį pėstininkų paženklinimą pirmieji įvedė rusai. Po 1807 m. tokį pėstininkų ženklinimą perėmė prūsai (br. nr. 23). Antroje XIX š. pusėje perėmė ir prancūzų imperatoriška kariuomenė. Puošnios kailinės kepurės buvo paliktos tik gvardijos grenadieriams tuo pat metu, kai linijinės pėstijos dalyse pradėjo nykti ir pats grenadierių vardas. Po I Pas. karo augštas grenadierių kepures buvo dar galima užtikti tik Anglijoje, kur jas nešioja gvardijos grenadierių pulkas ir gvardijos škotų raitasis pulkas, Olandijoje, Danijoje ir Švedų gvardijos pulke. Visos tos dalys dabartiniu metu laikomos daugiausiai reprezentacijos tikslams.

Lenkijoje, po 1775 metų kariuomenės reorganizacijos, grenadierių pavadinimą dar turėjo pulkas, kuris 1774 m. buvo kunigaikščio Liubomirskio suformuotas, o nuo 1786 m. dar ir Čapskio pulkas. Tuo pačiu metu grenadierių pavadinimą gavo maršalo vengrų pulkas ir karališkojo iždo milicija. Lietuvoje grenadierių pavadinimą turėjo ir nešiojo augštas kailines kepures pėstininkų gvardijos pulkas ir artilerijos grenadierių kuopa. Be to, grenadieriai įeidavo į visų anais laikais buvusių lietuvių pulkų sudėtį. 1778 m. grenadierių pavadinimą gavo "šautuvų kuopa" (vėliava), įeinanti į Lietuvos lauko buožės (bulavos) pulką.

Tų dalių kepurės buvo kiek skirtingos. Gabrielio Raspego veikale, 22, 34, 35, 64 ir 66 lentelėse atvaizduotos kai kurių dalių kepurės. Ten matome, kad gvardijos pėstininkų karūnos pulko grenadierių kuopos dėvėjo augštomis kailinėmis kepurėmis prancūzų formos, tik jų priešakinis skydas buvo kiek žemesnis; de Witt pulkas turėjo augštus priešakinius skydus, be to, dar ir sultonus prie jų. Lietuvos artilerijos grenadierių kuopa dėvėjo kepurėmis, kurios visai atitiko rusų raitųjų grenadierių kepures (br. nr. 18), ir, galų gale, Lietuvos gvardijos grenadierių pulkas dėvėjo kepurėmis, panašiomis į rusų gvardijos grenadierių kepures: priešakinis skydas buvo paauksuotas ir nulenktas kiek pirmyn. Kas visiškai skyrė tą kepurę nuo rusiškos, buvo baltai - raudona plunksna, pritvirtinta prie šoninių skydų ir žemyn kabanti.

Ta grenadierių kepurės forma, tiesa, kiek pakeista, vėliau sudarė parado uniformas riterių mokyklai, kada jos auklėtiniai atlikdavo tarnybą prie sosto.

Po 1789 metų kariuomenės reformos visi Lenkijos ir Lietuvos pėstininkų pulkai gavo kasketes vieton iki tol buvusių kepurių. Grenadierių kepurės buvo paliktos tik gvardijos pėstininkų karūnos pulkui ir Lietuvos gvardijos pėstininkų pulkui. Kosčiuškos įsakymu, grenadierių pavadinimą gavo Krokuvos ir Liublino dalgininkų batalionai.

VINCAS JONIKAS

KAREIVO MOTINOS MALDA

Sūnau, tau motinos malonė
Kuprinėn turto neįdės —
Tik nepamirši prieš kelionę
Dainelės, knygos ir širdies.

Kaip lašeliu vandens gertuvės
Tolybėje piktų kraštų
Lai susivilgo tau liežuvis
Gimtos kalbos gražiu raštu.

Sūnau, per visą kelio ilgį
Visur savi tave girdės —
Tiktai sava, benamė smilga,
Mergelė glausis prie širdies.

IŠ LIETUVIŲ KARIŲ VEIKLOS UŽKAUKAZYJE PIRMOJO PASAULINIO KARO METU

P. GUDELIS

(Tęsinys)

Kadangi derėtis reikėjo su tais pačiais asmenimis, tai jie nenorėjo taip lengvai patikėti, kad mes per vieną naktį iš tautinės kariuomenės organizatorių virtome tautos švietėjais. Svarbiausias argumentas prieš komandiravimą buvo pasiūlymas išleisti plačius atsišaukimus ir pavesti Kultūros-švietimo komisijoms surankioti lietuvius ir organizuoti jų švietimą. Turėjome leistis į plačius ginčus. Pirmiausia pasiteiravome, ką tas augštasis komitetininkas pats nusimano apie lietuvius. Jo garbei reikia pasakyti, kad atvirai prisipažino, nieko apie juos nesąs girdėjęs. Nurodėme jam, kad ne daugiau ką žinos apie lietuvius ir kiti tarybų darbuotojai. Be to, papasakojau, kaip šovinistai lenkai nuo amžių siekė paglemžti savo įtakon lietuvius, ir kas atsitiko dabar organizuojant lietuvius Karse. Pagaliau prašėme patikėti, kad ne kitaip atsitiks ir visame fronte, nes lenkų yra visur daugiau, negu lietuvių. Taip pat atkreipėme dėmesį į tai, kad lietuvių kalba neturi nė mažiausio panašumo į slavų kalbas ir keliais pavyzdžiais tai pademonstravome. Tik tuo būdu pavyko įtikinti, kad atsišaukimais ir pavedimu to darbo Kultūros-švietimo komitetams bus pasiekta ne lietuvių švietimo, o tik lenkų šovinizmo klestėjimo.

Gavau viso spausdinto puslapio ilgą raštą, kuris nieku būdu nebuvo panašus į trokštamą įgaliojimą. Buvo leidžiama steigti įgulose (frontas nebuvo paminėtas) prie tarybų Kultūros-švietimo komitetų lietuvių sekcijas. Smulkiai buvo išdėstyta visa jų steigimo procedūra. O dar plačiau buvo motyvuotas nepageidavimas, netgi draudimas, organizuoti lietuvius tikslu įsteigti tautinį dalinį.

Mes stipriai abejojome, ar su tokiu "įgaliojimu" pavyks ką nors pasiekti. Bet susitaręs su Kl. Prielgausku, kad suorganizuotų sekcijų sąrašai bus koncentruojami Tiflise, grįžau į Karsą bandyti laimės toliau. Pirmiausia reikėjo gauti Karso tvirtovės artilerijos viršininko leidimą išvykti. Mano, gi, rėmimasis tuo, neva, įgaliojimu nedarė jam jokio įspūdžio. Tik po ilgų derybų sutiko išleisti, jei gausiu Karso kar. ir darb. tarybos sutikimą. Suprantama, kad pirmiausia kreipiausi į senai pažįstamą, mums palankų, Kultūros-švietimo komisijos pirmininką. Ir neapsirikau.

Perskaitęs Kaukazo krašto kar. ir darb. tarybos man išduotą raštą, jis suprato visą jo niekingumą, ir, mano prašomas, ryžosi man draugiškai padėti. Per jo protekciją, Karso tvirtovės kar. ir darb. taryba išdavė man trumpą ir aiškų raštą, kad Kaukazo krašto kar. ir darb. tarybos pavedimu, podp. P. Gudelis yra komandiruojamas į frontą organizuoti lietuvių karių švietimą, steigiant sekcijas prie tarybų Kultūros-švietimo komisijų. Žodis "komandiruojamas" buvo magiškas tuo atžvilgiu, kad aš turėjau teisę iš savo dalinio reikalauti kelionpinigius, o fronte gauti visur nakvynę bei prieglaudą.

Valdybos posėdyje apsvarstėme, kur ir ką reikėtų aplankyti fronte. Patogiausia atrodė padaryti dvi keliones, apsukti du ratu. Taip vėliau ir padariau. Pirmoje kelionėje aplankiau Erivano, Vano, Urmijos ir Tauriso įgulas ir visus dalinius fronte už jų. Antroje kelionėje — Erserumą, Mamachatuną, Erzindžaną, Kalkitą, Trapezundą ir dalinius fronte už jų. Čia reikia priminti, kad antroje kelionėje labai daug naudingų patarimų ir net rekomendacijų suteikė man buv. katalikų karo kapelionas kun. J. Steponavičius. Jis buvo jau visur išvažinėjęs; žinojo, kur galima tikėtis surasti daugiau lietuvių, taip pat turėjo visur gerų pažįstamų.

Kad išbandžius gautų įgaliojimų galią ir susipažinus, kaip reikės elgtis lankant dalinius, susitariau su prov. Demikiu seniau įsteigtą Karso d-jos skyrių oficialiai paversti Kultūros-švietimo komisijos sekcija. Abu su Demikiu apsilankėme pas įgulos viršininką ir tarybos Kultūros-švietimo komisijoje. Išrūpinome įsakymą įgulai ir skelbimą tarybos žiniose, kad tokią tai dieną, nurodytoj vietoj šaukiamas lietuvių susirinkimas išklausyti Kaukazo krašto kar. ir darb. tarybos įgaliotinio podp. P. Gudelio pranešimą lietuvių švietimo reikalu. Nors Demikis buvo surankiojęs esamus lietuvius, bet, laukdami, kol išeis įsakymas, porą dienų pavaikščiojome po dalinius ir pasiteiravome jų raštinėse lietuvių. Ir čia lietuvių vardas daugumai buvo svetimas. Reikia atminti, kad tuo metu Lietuva buvo vadi-

Į pozicijas vykstąs kupranugarių transportas Turkijos fronte 1917 m.

nama Šiaurės-Vakarų kraštu. Visur reikėjo plačiau aiškinti ir žemėlapiu įrodinėti, iš kur tie "litovcy" yra kilę. Lenkijos kunigaikštystę jau daugiau kas žinojo, o kadangi mes rodėme žemėlapyje į tą pačią pusę, tai buvo norima lietuvius priskirti prie lenkų. Vėl reikėdavo aiškinti skirtumą tarp mūsų ir jų. Gal tada, o gal vėliau kur kitur, pasitaikė tokių pokštų: Paprašius raštinėje pakviesti lietuvius — litovcev, atsiųsdavo rusus, turinčius pavardes: Litovcev, Litvinov, Litvinenko, Litvin, Litvak, Litovčiuk ir kt. Iš to padariau išvadą, kad net skelbimais laikraščiuose ir įsakymais įguloms bei pulkams surinkti lietuvius nepavyks. Tinkamiausia bus peržiūrėti dalinių sąrašus ir, suradus bent vieną lietuvį, pakviesti ir su jo pagalba surinkti visus kitus.

— — —

Kelionėse Užkaukazio fronte praleidau daugiau kaip keturis mėnesius: nuo 1917 m. VIII. 11 d. ligi XII. 21 d., atlikdamas daugiau kaip 5000 km kelionę. Užkaukazyje ir Persijos bei Turkijos pasieniuose teko važinėti geležinkeliais, dažniausia perpildytuose vagonuose, o toliau, ištisus šimtus kilometrų, susisiekimas ėjo įvairiomis priemonėmis, k. a., sunkvežimių, kupranugarių, asilų bei mulų ir net buivolų transportais. Viskas tarnavo kariuomenės tiekimui. Civilinio susisiekimo tada nebuvo.

Paprasta vietos gyventojų susisiekimo priemonė buvo vežimas, arba tikriau pasakius, tai buvo dėžė ant dviejų ratų, kurie sukosi kartu su visa ašimi. Reikia atminti, kad sukastų bei sustiprintų, auto susisiekimui tinkamų, kelių ten beveik nebuvo. Rusai, užėmę tas šalis, pasirūpino kalnuose bei kitose nepraeinamose vietose juos kiek praplėsti, bei iškasti griovius. Kai karo metu paprastais keliais pradėjo važinėti sunkvežimiai, tai juos greitai išdumblojo, išmušė pravėžes. Tada imdavo važiuoti laukais, greta senojo kelio, kol ten galėjo pravažiuoti. Man teko matyti tokio pločio kelius, kurių antrą pusę galėjau įžiūrėti tik pagal tolumoje riogsančius kupranugarių griaučius. Tik apgyventose vietovėse, arba siaurose tarpukalnėse, tie keliai susiaurėdavo, bet geresni nepasidarydavo. Išgrįsti juos niekas nesirūpino, o tik priversdavo pravėžes akmenų. Apskritai, važinėjant tais keliais, kratė lyg važiuojant kopėčiomis.

Tolimesniems atstumams stengdavausi naudotis sunkvežimiais, bet ne taip jau lengva būdavo juos gauti. Kartais tekdavo ilgai laukti etapuose (taip vadinosi pravažiuojantiems kariams nakvynės namai), kol man pasitaikydavo etapo viršininko, arba vietos kar. ir darb. tatinkama linkme važiuojantis sunkvežimis. Su tarybos atstovo pagalba mane priimdavo į sunkvežimį. Greta šoferio atsisėsti pasitaikydavo retai, nes tais pačiais sunkvežimiais važinėdavo augštesnio laipsnio karininkai ir gailestingosios seserys, kurioms turėdavau užleisti pirmenybę. Dažniausia tekdavo lįsti po būda — brezentu apdengtais geležiniais rėmais, arba sėstis ant atvirame sunkvežimyje sukrautų dėžių, o kartais net ant pačios būdos. Ant būdos bevažiuodamas kartą vos nepraradau akies. Šalia kelio augančio aplaužytomis šakomis medžio stagaras, nepakankamai man pasigūžus, užkliudė veidą ir išplėšė gilią žaizdą, vos per centimetrą nuo akies. Laimė, kad tas atsitiko kaime, kur buvo sanitarinis punktas ir etapas. Žaizdą išplovė, dezin-

fekavo ir perrišo. Kol sugijo, teko važinėti viena aprišta akimi ir bent kartą per dieną sanitariniuose punktuose perrišinėti. Apskritai, važinėjimas atviruose sunkvežimiuose, arba ant būdos viršaus teikdavo mažą malonumą, nes prisigerdavai dulkių ir pasiekęs etapą, turėdavai darbo jas iš akių, ausų, bei nosies išplauti ir drabužius išdulkinti. Bet būdos dažniausiai būdavo perpildytos. Tik kai kartą pasitaikė būdoje sėdėti po geležiniu rėmu ir bekratant gavau galvoje guzą, tai vėliau, sėsdamas į sunkvežimį, geriau apsižiūrėdavau, jieškodamas mažiau pavojingos vietos. Visvien, per dieną pavažinėjęs, jausdavausi vakare lyg primuštas.

Trumpesniuose atstumuose teko pajodinėti kupranugariais ir asilais, net buivolo traukiamoje arboje pavažinėti. Tikra prabanga būdavo važiuoti sanitariniu dviračiu vežimėliu ant lingių. Daug teko jodinėti arkliais. Vienas tokių jodinėjimų ypač liko man atmintinas.

Tas atsitiko Turkijos fronte. Važinėdamas pafrontėje laikydavausi tokios tvarkos: apsirūpinęs korpo leidimu, vykdavau į pulko štabą. Ten gaudavau tikslių žinių, kur randasi pozicijos ir pasirūpindavau, kad telefonogramomis praneštų visur apie mano apsilankymą ir įsakytų teikti man paramą. Reikia priminti, kad frontas tęsėsi iš šiaurės į pietus, priešui esant rytuose. Lankytis pradėjau šiaurėje, tai vis privažiuodavau kairįjį lankomo dalinio sparną. Pulkų štabų lankymas sudarydavo keblumą, kad iš jų tekdavo vis grįžti į pulko kairįjį sparną. Bet vienoj vietoj susigundžiau pasielgti kitaip. Karo kapelionas kun. J. Steponavičius buvo man rekomendavęs labai gerai pažįstamą ir draugišką bataliono vadą, kuris stovėjo kaip tik kairiame pulko sparne. Man buvo parankiau pirma pas jį pernakvoti ir paklausinėti lietuvių, o po to vykti į pulko štabą. Todėl, praleidęs visą dieną lankomojo pulko dešiniame sparne, pavakarėj išjojau pas jį. Tačiau, nujojęs į nurodytą kaimą, radau batalioną tik ką atsitraukusį rezervan. Naujojo bataliono vadas buvo užimtas pasikalbėjimais telefonu su kuopų vadais apie pozicijų užėmimą. Trumpos pertraukos metu prisistačiau jam, bet jis vos viena ausimi pasiklausęs mano pranešimo ir vėl nuėjo prie telefono. Mano palydovas pašėrė arklius pasiimtu abraku (akseliu su trupučiu avižų) ir jau norėjo grįžti, bet sulaikiau jį, kol pasikalbėsiu su bat. vadu. Kol pasikalbėjimus

Vaizdelis iš kelionės Turkijos fronte 1917 m. Praėjimas siauroje tarpukalnėje viršum išsiliejusio upelio pratiestu tiltu.

Turkijos "miestas" Kalkit, tarpukelėj iš Erzindžano į Trapezundą

telefonu jis baigė, jau pradėjo temti. Peržiūrėjęs mano popierius, jis net nemalonėjo išklausyti mano prašymo leisti pernakvoti ir rytoj pajieškoti lietuvių, bet stačiokiškai atsakė, kad be savo pulko vado įsakymo negalįs man nieko padėti. Nakvynės taip pat negalįs suteikti, nes jo paties kareiviai ir karininkai dar nėra susitvarkę. Pamatęs mano palydovą bestovintį su arkliais, jis įsakė savo raitininkui palydėti mus ligi pakalnės ir parodyti mums kelią į gretimą batalioną.

Kai prijojome pakalnę, buvo jau gerokai pritemę. Prieš mus atsivėrė plati, tamsi loma. Raitininkas surado vos žymų, asilų bei arklių pramintą takelį ir rankos mostelėjimu nurodė kryptį, kuria mums reikėjo joti. Takelis ėjo stačiai žemyn ir kuo mes giliau leidomės, tuo tariamoji loma darėsi didesne tarpukalne. Bataliono vado pasakojimu, turėjome prijoti kaimą per valandą, tuo tarpu, jojome patamsyje jau bent porą valandų, niekur nieko nerasdami. Kelis kartus arkliai buvo pametę takelį ir mes, nusėdę, turėjome jo jieškoti. Matyt, beklaidžiodami atsidūrėme ant kito takelio.

Arkliai visai nusivarė ir nuolat stovinėjo nusipešdami sau žiupsnelį žolės. O kai kelelis pradėjo kilti į kalną, jie, pagaliau, visai sustojo. Nusėdome ir, vos bepatempdami arklius, pėsti pasiekėme viršūnę. Atsidūrėme ant gana plataus plokštikalnio, tirštai apžėlusio sodria žole. Nutarėme sustoti ir pasiganyti. Atleidome paviržius ir vos priveikdami atitraukti nuo žolės alkanų arklių galvas, atžabojome juos.

Belipdami į kalną sušilome, o ten stipriau traukė vėjelis, ir apskritai, naktis buvo vėsi. Kelionėje aš turėjau pasiėmęs "burką", storą veltinį, kaukaziečių dėvimą apsiaustą. Kai nebūdavo lovos, dažnai tekdavo ją ant žemės pasikloti ir ja užsikloti. Kareivis buvo tik su palaidine, tai pakviečiau jį po savo "burka" ir susiglaudę, susėdę apsisupome ja. Nei pozicijų pusėje, nei užnugaryje nesigirdėjo jokių garsų. Tik arkliai pešiojo ir gromulojo žolę, kad net jų dantys girgždėjo.

Mes buvome, matyt, užsnūdę, kai staiga pasigirdo kaukimas. Iš karto apsidžiaugėme manydami, kad išgirdome netolimo kaimo šunis. Skubiai sukilome balnoti arklius, bet jau nebesigirdėjo jų ėdimo. Įsižiūrėję atradome juos bestovinčius ir ausimis bekarpančius. Staugimas pasikartojo. Arkliai lyg sudrebėjo ir nusiprunkštė. Mano palydovas iš kaukimo atpažino vilkus. Jis įleido šovinį į vamzdį, o aš pasitraukiau parankiau savo naganą. Apsižiūrėję, kad vėjas pučia nuo vilkų pusės, nusiraminome, kad jie mus gal ir nesuras, jei neužbėgs ant mūsų pėdsakų. Arkliais vedini, pavaikštinėjome, kol vėl suradome kiek pramintą takelį. Juo besileisdami pakalnėn, pamatėme porą žiburių. Nusileidę nuo kalno vėl atsidūrėme tarpukalnėje. Pamažu takelis pavirto lauko keleliu ir, juo bejodami, pasiekėme kaimelį. Šviesesnėje "saklėje" (pusiau žemėn įkastame, be stogo, namelyje) buvo karininkų valgykla, ir joje sėdėjo dar keli besivaišiną karininkai. Jie maloniai priėmė mus, pavalgydino ir pašėrė arklius. Bene toj pačioj valgykloj ant ligonių neštuvų ir pernakvojome.

Panagrinėję žemėlapį, suradome, kad nuo išjojimo vietos tiesia linija ligi kaimo buvo apie 10 km., bet sprendžiant pagal laiką mes buvome prajoję dvigubai daugiau ir patekome visai į kitą kaimą. Po ilgo teiravimosi pavyko sužinoti, kad tas nesvetingasis karininkas buvo atostogaujančio bataliono vietininkas ir turėjo grynai lenkišką pavardę.

(Bus daugiau)

DĖL ". . . NEPAMINĖTO SUKILIMO"

Buvęs atskiro Marijampolės bataliono karys, prisidengęs Kalpas Uoginius slapyvardžiu, 1958 m. "Karyje" Nr. 8, pusl. 235, bando atskleisti to bataliono vidaus gyvenimo neigiamus įvykius, pavadinęs savo straipsnį *"Dar niekieno nepastebėtas sukilimas"* — skliaustuose pabrėždamas: epizodas iš 1919 metų gyvenimo fronte. Šis mano bendro kariuomenėje karo meto vargo draugas, apie mėnesį prieš čia minimus įvykius, buvo priimtas į batalioną savanoriu ir, trūkstant raštininkų, nepraėjęs naujokų apmokymo, buvo paskirtas ūkio skyriaus raštininku. Taigi, įvykių metu naujoko pagauti ir iš kitų nugirsti, bet tinkamai neįvertinti įspūdžiai buvo perdėtai įkritę atmintin ir nepatikrinti, po 40 metų buvo patiekti "Kariui".

Dėl vienų ar kitų priežasčių kiek pavėluotai bandysiu nušviesti čia minimus įvykius taip, kaip jie iš tikrųjų man, užbaigtuvių dalyviui, tada atrodė ir trumpai patikslinti tų laikų veikiančias aplinkas, kad tikriau suprastų tie skaitytojai, kurie nebrendo tų laikų gyvenime.

Mūsų II-ji (Panevėžio) grupė, sudėtyje: 2 pėst. pulkas, Atskiri Joniškėlio, Marijampolės ir Panevėžio batalionai, 1919 metais birželio - liepos mėn., po įtemptų ir permainingų kovos žygių nustūmė Raudonosios armijos dalis nuo Šimonys — Kupiškis - Kupreliškis linijos ant linijos Suviekas - Lašai - Bebrinė. Atskiras Marijampolės batalionas, su priskirta bataliono vado karininko Jurgio Butkaus vadovybei Baltgudžių kuopa, laikė apytikriai 10 km. pločio barą: Junkūnai - Ignatiškis — Trumponiai. Bataliono vado operatyvinis štabas buvo Rakališkių dvare, rikiuotės dalis — Obeliuose ir ūkio dalis — Rokiškio dvare.

Nors II-os grupės fronto ribos, pabaigoje liepos ir pradžioje rugpjūčio mėn., buvo be žymių pasikeitimų, bet frontas buvo gyvas. Nuolat vyko įvairaus pobūdžio ir dydžio žvalgybos veiksmai, taip, kad fronte plačiai išsidėstę bataliono kariai neturėjo daug laiko nei snausti, nei dėl savo medžiaginių nedateklių nepasitenkinimą reikšti. Tuo labiau, kad prieš mūsų batalioną frontą laikė Raudonosios armijos sudėtyje, pagarsėję kautynėse, idėjiniai latvių komunistų kautynių vienetai. Taigi mūsų pusėje turėjo vyrauti įtemptas budrumas.

II-ji grupė ruošėsi kitam šuoliui — pasiekti Dauguvos krantą. Sąryšyje su tuo, sėkmingesnėm būsimom operacijom, reikėjo spręsti taktiniai ir medžiaginiai klausimai. Todėl dalių vadai, grupės vado skatinami aptarti vieną kitą reikalą, darydavo suvažiavimus. Suvažiavimuose būdavo ruošiami tarnybiniai pietūs, karininkų nuotaikoms patikrinti ir vienas kitą geriau

RAMOVĖNAI NEW YORKE

Ramovėnų susirinkimas įvyko balandžio 24 d. 7 v.v. Lietuvių Piliečių klube. Nors tai buvo ir metinis susirinkimas, įvykęs po ilgesnės pertraukos, kuriame senoji valdyba duoda savo veiklos apyskaitą ir būna renkama nauja valdyba, tačiau, skyriaus narių dauguma nerado reikalo dalyvauti. Susirinko tik 11 narių.

Pirm. J. Šlepetys atidarė susirinkimą ir nupasakojo praėjusių metų skyriaus veiklą. Be tradicinio Lietuvos kariuomenės minėjimo, buvo dar surengta keletas susirinkimų su paskaitomis ir dvi išvykos. Viena jų, į Pocono kalnus, bendradarbiaujant New Jersey ir Philadelphijos ramovėnams.

Revizijos komisija patikrinusi skyriaus kasą ir, skyriaus iždininko J. Tamo kruopščiai ir sąžiningai vedamas knygas, rado viską tvarkoje, o svarbiausia, apie pusantro šimto dolerių pajamų!

Sunkiausias riešutas perkąsti susirinkimo dienotvarkėje buvo naujos valdybos rinkimai. Plojimu patvirtinti senąją valdybą, dar vieniems metams, deja, nepavyko. Keletas valdybos narių, su pirmininku, keleta metų iš eilės ėję tas pareigas, pareikalavo ir iš kitų narių parodyti kiek pareigingumo. Dr. E. Noako laiku mestas savanoriško pareigingumo žodis išjudino reikalą, bepakliūvantį į mirties tašką. Energingai padirigavus pirmininkui, per akimirką buvo išrinkti, ir likusių 5 dalyvių entuziastišku plojimu paremti, net 6 nauji nariai į valdybą.

Kiek teko patirti, naujoji valdyba jau pasiskirstė pareigomis taip: V. Alksninis — pirm., J. Kiaunė ir dr. E. Noakas — du vicepirmininkai, J. Sirgėdas — sekretorius, V. Jonikas — korespondentas ir prof. K. Kepalas — iždininkas. Revizijos komisija pasiliko senoji.

Atlikus šią sunkią, bet būtiną operaciją, t.y., naujos valdybos rinkimus, visų veidai nušvito ir ta proga buvo kukliai pasivaišinta. Atsigaivinimo metu buvęs sk. sekretorius V. Šventoraitis paskaitė apie gen. MacArthurą, perduodamas jo paskutinę kalbą West Pointo kariūnams. Visi susirinkimo dalyviai pasirašė bičiulišką laišką, kurį pasiuntė sergančiam skyriaus garbės nariui plk. E. I. Kraunaičiui.

•

Gegužės 2 d. L. K. Birutės K. Š. D-jos Brooklyno skyrius suruošė šeimynišką pobūvį Lietuvių Atletų klube. Susirinko gražus, apie 40 asmenų būrelis, ramovėnų ir ponių. Pirmininkė p. L. Sperauskienė pakvietė visus prie, skoningai pačių ponių paruoštų, vaišių stalų. Plk. J. Šlepetys trumpu žodžiu pasveikino birutietes, palinkėdamas jų veiklai geros sekmės. Klubo šeimininkas patiekė geros ir smagios plokštelių muzikos, nekalbant jau apie gaivinančius gėrimus.

Pobūvis vyko geroje nuotaikoje, besivaišinant, besišnekučiuojant ir bešokant, nusitęsdamas iki 1 val.

pažinti, kaip tas būdavo daroma ir kitų valstybių pažangiose kariuomenėse. Tuose pietuose dalyvaudavo suvažiavę dalių vadai ir laisvesni nuo pareigų tos dalies karininkai, kurioje vyko pasitarimai.

Panašus suvažiavimas vyko ir rugpjūčio mėn 15 d. Ats. Marijampolės bataliono bare — Obeliuose. Pasibaigus pasitarimams ir ruošiantis tarnybiniams pietums, buvau pašauktas bataliono vado karininko Butkaus. Jis man trumpai pasakė, kad kas tai neaišku vyksta ūkio skyriaus kareivių tarpe ir įsakė paimti kiekvienam žvalgui po 15 ar 30 šovinių ir su visa Raitų žvalgų k-da už valandos būti prie štabo. Kartu įsakė paduoti ir jam jojamą arklį. Vėliau, norėdamas daugiau sužinoti, kas atsitiko, klausiau bataliono adjutantą karininką Vitkauską, bet ir jis iš ūkio skyriaus pranešėjo Rokiškio dvare neturėjo aiškių žinių, kas ten dėjosi, patikrinti telefonu jam nepasisekė. Tik išjojant bataliono vadas prasitarė, kad jo manymu Rokiškyje nieko ypatingo nėra.

Apie 15 val. karininkas Butkus, lydimas 25 ar 29 žvalgų, išjojo į Rokiškį. Buvo Šv. P. M. Dangun Ėmimo atlaidai — Žolinės šventė. Obelių miestelio gatvės lūžte lūžo nuo šventadieniškai nusiteikusių jaunų ir senų Obelių apylinkės gyventojų. Per miestelį jojome lėtai. Žmonės, pamatę mus, vieni su džiaugsmu, kiti su neaiškiu rūpesčiu, traukėsi nuo kelio, duodami prajoti retai matomiems savo raitiems kariams. Tuo metu iš minios jaunimas mėtė žvalgams gėles, kurias jie su neslepiama šypsena mėtančioms, gaudė ir puošė savo kepures bei žirgų karčius. Išjoję iš miestelio, jojome vidutiniu greičiu. Saulei leidžiantis pasiekėme Rokiškio dvaro parką. Čia kar. Butkus pasuko į dešinę, į šalutinį keliuką, ir trumpai nuošaliau pajojęs, sustabdė žvalgus įsakydamas sustojimo vietoje žvalgus laikyti būryje, nesirodyti einantiems pagrindiniu keliu. Jis vienas josiąs į dvarą. Jeigu būtų išgirstas šūvis ar triukšmas, su žvalgais atjoti į dvarą. Po to, pasikvietęs vieną žvalgą palydovu, nujojo į Rokiškio dvarą einančiu šalia parko keliu.

Besileidžiančios saulės rusvi spinduliai, žaisdami įvairių varsų atspindžiais, kas kart tirštėjo ir pradėjo temti. Po šiltos rugpjūčio dienos vakaras padvelkė vėsuma. Nuo nukirstų rugių gubų, nuo sumesto į pradalges nupjauto atolo, nuo nokstančio vasarojaus ir netoliese esančio sodo sklido malonus ir pažįstamas žemės ūkio gėrybių kvapas. Kareiviai tyliai kalbėjo, ilgesingai prisimindami praleistas nerūpestingas tėvų namuose dienas, Žolinės šventę. . .

Sutemus ir nesulaukus jokių garsų iš dvaro, pasiunčiau ten du žvalgus patikrinti. Veikiai jie grįžo su buvusiu bataliono vado palydovu, kuris man perdavė vado įsakymą — joti į dvarą.

Įjojus į dvaro kiemą radau b-no vadą, stovintį kieme ir besitariantį su ūkio kuopos pareigūnu dėl žvalgų vakarienės ir nakvynės. Ūkio kuopos vadas Plikutis stovėjo nusiminęs atokiau. Bataliono vadas buvo rūstus. Apie įvykį nieko neminėjo, tik pasakė: "Ūkio kuopos kareiviai jau miega, mes čia nakvosime ir ryt 6 val. ryto išjosime atgal į savo stovyklą". Betikrinant žvalgų ir arklių nakties poilsiui apsistojimo sąlygas, iš ūkio kuopos pareigūnų pasakojimų man paaiškėjo, kad ūkio kuopos vadas Plikutis, nemokėdamas lietuvių kalbos, nebuvo apžvalgus kareivių nuotaikose. Jis buvo grubus su savo pavaldiniais ir neleistinu veiksmu įžeidė savo būrininką, kuris tuo pačiu atsilygino. Čia kilo kareivių pašaipos, Plikučio grasimai iššaukė apsigynimo nuotaikas, o vaizduotei padidėjus galėjo būti prisimintas ir esantis tada tik organizuojamoje ginklų taisymo dirbtuvėje, atvežtas taisyti kolkosvaidis. Gerų kolkosvaidžių tais laikais atsargoje neturėjome. Tačiau, bataliono vadui pasirodžius su žvalgu ūkio kuopos stovyklos kieme, jokio kareivių pasipriešinimo ir net neklusnumo nebuvo pasireiškę. Taigi, būdamas tariamo sukilimo užbaigtuvėse aš sukilimo nemačiau ir neatrodė, kad būtų jis įvykęs. Tad ir šį nemalonų įvykį pavadinti sukilimu nebūtų prasmės.

Vėliau, iš paskelbto įsakymo atskiram Marijampolės batalionui, dėl baudų ūkio kuopos pareigūnams už pažeidimą drausmės ir kitokių patikrinimų, likau nuomonės, kad šiame atsitikime Žolinės šventės proga buvo pasimaišęs alkoholis, kurio įtakoje Plikutis nesugebėjo pramatyti pasekmių ir, pats nedrausmingai elgdamasis, tų pasekmių likviduoti. Tas įvykis neturėjo jokių politinių šaknų sukilimui, o buvo laikomas tik drausmės pažeidimu, už ką kaltininkai pelnė atitinkamas bausmes.

Tektų priminti, kad K. Uoginius, nušviesdamas tariamo sukilimo aplinkybes, apsilenkė su tiesa ir būtent:

1. Bataliono ūkio viršininkas tuo metu jau buvo karininkas Jonas Chaleckas, bet ne karininkas Stankūnavičius.

2. Ūkio viršininkas su iždininku ne svečiavosi, bet turėjo dalyvauti tarnybiniuose pietuose.

3. Bataliono vadas karininkas Butkus įjojo į dvaro kiemą ne raitų žvalgų komandos v-ko lydimas, bet žvalgo, kuris buvo reikalingas patarnautojas (ordonansas) vado arklį priimti ir prižiūrėti.

4. Bataliono vadas, prijodamas Rokiškio dvarą buvo apgalvojęs, kad žvalgai nebus jam reikalingi, nes pasitikėjo savo orumu. Todėl žvalgus paslėpė, prijodamas dvaro parką, šalutiniame kelyje ir tik pašaukė į dvarą poilsiui. Taigi, raitieji žvalgai nei dvaro, nei ūkio kuopos rajono nebuvo apsupę.

5. Netiesa, kad bataliono vadas karininkas Butkus visą laiką sėdėjo balne ir nenulipęs nuo arklio vėl išjojo į frontą.

Mūsų Laikinosios vyriausybės gauta iš Vokietijos 100 milijonų markių (drebulinių) paskola tirpte tirpo ir valstybės iždas 1919 metų antroje pusėje buvo tuščias. Mūsų auksas — miškas, linai bei kiti žemės ūkio produktai, okupantų nualintoje tėviškėje buvo dar tik ruošiami prekybai. Veikiančiai mūsų kariuomenei, Nepriklausomybės karui vesti, trūko pinigų, rūbų, avalinės, ginklų, šaudmenų, transporto priemonių ir daug ko kito, tik visa tauta buvo kupina ryžto ir pasišventimo savo laisvę laimėti.

Trūkumams paryškinti čia yra proga prisiminti kelis pavyzdžius, kurie paaiškins neduotų Tarnauskiui rūbų priežastį.

1919 m. liepos mėn. 6 d., išleidžiant iš Karo mokyklos karužus, jiems buvo išduoti pistoletai-parabeliai, bet be makščių. Makštis patiems įsigyti iš vokiečių karių nedaug kam pasisekė, o prekyboje jų nebuvo. Taigi, daugelis karužų parabelius laikydavo kelnių, munduro ar milinės kišenėje, kol pripuolamai surasdavo pas pasitaikiusį batsiuvį odos. Kartais būdavo drovu pasirodyti civilinių tautiečių tarpe su skylėtais rūbais, nes 18 - 22 m. jaunuolius mamytės neišmokė gelumbės adyti.

Liepos mėn. 30 d., priimdamas Ats. Marijampolės bataliono raitų žvalgų k-dą, vieną žvalgą radau be viršutinių kelnių ir be batų. Tas drąsus suvalkietis, pavarde Valaitis, nerimo nuolat skiriamas tik arklius ganyti, todėl, skolindamas iš draugų kelnes ir batus, veržėsi į žvalgybas ar tarnybas, perdavinėti paketus su raštais kitoms kariuomenės dalims.

Rugpjūčio pradžioje iš kariuomenės Intendantūros batalionas gavo nedidelę rūbų siuntą. Bataliono vadas su ūkio viršininku labai rūpestingai skirstė juos savo daliniams. Prisimenu, tada buvo kalbama apie didelio ūgio rūbus ir batus, kurių nebuvo gauta. Greičiausia tada turėta galvoje, Uoginio minimas, eil. Tarnauskis. Aš tada savo žvalgams buvau gavęs 1 milinę, kelis mundurus, 9 kelnes, 1 porą aulinių batų ir 4 poras pusbačių. Išsirikiavęs savo vyrus nepajėgiau išdalinti gauto turto, nes beveik visi prašė, visiems buvo reikalingi ir batai ir kelnės. Tada prie manęs priėjo būrininkas grandinis Vitkauskas, labai padorus ir mylimas viršininkų ir savo žvalgų vyras, sakydamas, kad tą suskirstymą palikčiau jiems patiems įvykdyti, o išdalintų rūbų ir avalinės sąrašą jis pristatysiąs vėliau. Visiems vyrams pritariant, aš sutikau. Po to matydavau, kad siunčiamas su raštais žvalgas į grupės štabą ar į kokią nors kitą kariuomenės dalį visada turėdavo užsimetęs naują milinę ir naujus aulinius batus. Taigi, visi dalinosi tais pačiais rūbais.

Rugpjūčio mėn. 29 d. mūsų batalionui siekiant Dauguvos krantų, 1 kuopoje mačiau kelis kareivius tik su baltomis kelnėmis; mat, viršutinės kelnės buvo taip suplyšusios, kad reikėjo jas numesti, o kai kurių kareivių atplyšę batų puspadžiai buvo priveržti telefono laidais (kabeliu).

Būrininkui vyr. psk. Kudirkai šie visi trūkumai ir priežastys turėjo būti žinomos ir jis negalėjo reikalauti eiliniui Tarnauskiui to, ko nebuvo bataliono sandėlyje. Be to, jeigu ir būtų rūbų sandėlyje, Plikutis negalėjo pasiimti teisę juos dalinti be ūkio viršininko leidimo, kuris tik trumpam laikui buvo išvykęs iš ūkio dalies ribų į bataliono štabą. Reikia manyti, kad įvykęs kivirčas tarp Plikučio ir Kudirkos dėl neduotų Tarnauskiui rūbų buvo tik asmeniškų sąskaitų suvedimas.

Uoginius šiame epizode mini du nemokančius lietuvių kalbos karininkus: Plikutį ir karo valdininką Rotcą, kuriuos vienodai apibūdina pašiepdamas. Tačiau kariuomenės štabas į batalioną buvo prisiuntęs nemokančių lietuvių kalbos daugiau kaip 10 karininkų ir karo valdininkų. Beveik visų jų tėvai ir protėviai ir jie patys buvo gimę ir augę Lietuvoje. Nevisi buvo vienodo išsimokslinimo, darbštumo ir sąžiningumo. Netinkamai greit iškrito, o tinkami karo tarnybai ir pramokę lietuvių kalbos žengė mūsų eilėse lygiai kaip ir visi kiti. Kai kurie buvo net apdovanoti Vyties Kryžiaus ordenais. 1918 metų pabaigoje, kviečiant savanorius ir 1919 m. sausio mėn. 15 d., skelbiant karininkams, karo valdininkams, podpraporščikams ir puskarininkiams iki 45 m. amžiaus mobilizaciją, jie visi pateko į mūsų kariuomenę.

Grįžtant prie karininko Plikučio ir karo valdininko F. Rotco, nenorėčiau sutikti, kad jie abu būtų vienodai, dėl lietuvių kalbos nemokėjimo, neigiamai apibūdinti.

Tariamas karininkas Plikutis, apgaulingai pasisavinęs karininko vardą ir laipsnį, jau vien tik tuo nusikalto. Slėpdamas savo praeitį, jis pamėgdžiodavo Rusijos armijos karininkų, kai kada vartotus, akiplėšiškus ir nepadorius išsitarimus. Ypačiai jis buvo įžūlus, vaidindamas vyresnį karininką, mūsų karo mokyklos auklė-

tiniams. Bet greit persiorientavo, vengdavo didesnių sueigų, pasiteisindamas, kad ūkio srityje turįs daug darbo. Mokėjo prisitaikinti ir įtikti viršininkams. Plk. Butkui dar gyvam būnant Čikagoje, pasirodžius "Karyje" čia minimam Uoginiaus straipsniui, aš paklausiau jo apie Plikučio stažavimą II batalione. Plk. Butkus trumpai atsakė: "Plikutis niekuomet nevadovavo rikiuotės kuopai". Iš tikrųjų, kiek prisimenu 1920 m. rugsėjo mėn. įvykius, Seinų - Vidugirių bare niekur nesu matęs Plikučio, nors per dvi savaites beveik kasdien susitikdavau II ir III bataliono karininkus ruošiant pasipriešinimo pozicijas. (Aš tada buvau III bataliono sudėtyje). Kitais laikotarpiais Plikutis negalėjo būti rikiuotėje, nes nebuvo laisvų kuopų vadų etatų. Su kareiviais Plikutis buvo šiurkštus ir grubus. Jau įvykis su Kudirka rodo, kad Plikutis karininko vaidmenį atliko blogai.

Karo valdininką F. Rotcą pažinau 1919 m. rugsėjo mėn. pradžioje, kai buvau paskirtas į mėnesinę komisiją patikrinti bataliono pinigų apyvartos užrašus už praėjusius mėnesius. Jis tada buvo bataliono iždininkas. Buvo rūpestingai tvarkingas savo pareigose, klusnus savo viršininkams, sąžiningas ir taktiškas, bei įtakingas pavaldiniams. Tokį jį pažinau ir toks jis liko iki Lietuvos sutemų. Tarnybą baigė jis adm. kapitono laipsnyje. Ypatingas jo pasižymėjimas įvyko 1919 m. spalių mėn. 22 d. Šeduvos bare, bermontininkų šarvuotam traukiniui slenkant iš Linkaičių Panevėžio kryptimi. Bermontininkų šarvuotas traukinys, turėdamas ugnies persvarą, apšaudė Marijampolės bataliono pagrindines jėgas prie Puipių kaimo ir šalindamas padarytas geležinkelio kliūtis, bandė prasiveržti Panevėžio link. Buvo reikalinga mūsų artilerijos ugnis. Ruošiantis prisišaudymui tarp sekėjo ir art. baterijos, sugedo telefoninis ryšys. Karo vald. Rotcas, nugirdęs indukcijos keliu sekėjo pranešimus, susiorientavo ir nugirstus davinius per bataliono vadą skubiai perdavė art. baterijai, įspėdamas sekėją Puipiuose, kad jis ir toliau tokiu pat būdu praneštų koregavimus. Po kelių paleistų prisišaudymui sviedinių mūsų artilerija pataikė į bermontininkų šarvuoto traukinio garvežio dūmtraukį. Tas pataikymas privertė priešo šarvuotą traukinį tuoj pasitraukti Radviliškio link. Sumanaus karo vald. Rotco ryšio palaikymas labai pasitarnavo bataliono garbei.

Uoginius toliau užsimena apie lengvą viršilos Baltrušaičio įgijimą leitenanto laipsnio. Tik reikėjo, girdi, pataikaujant įtikti kuopos vadui, kad būtų gautos tinkamos pakėlimui atestacijos ir jau viršila buvo pristatytas pakelti į leitenantą. Gal Plikutis ir būtų parašęs tokią atestaciją, bet plk. ltn. Butkus tikrai nebūtų tarpininkavęs, kol Baltrušaitį nepamatytų rikiuotės kuopoje ir kautynių lauke, kad spręstų apie jo tinkamumą būti leitenantu. 6 pėst. pulko Petras Lukoševičius, kuris buvo baigęs mokomą kuopą, Jonas Andriūnaitis, caro armijos viršila, ir Tomas Kukta, baigęs Lietuvos karo mokyklos II laidą vyr. puskarininkio laipsniu, su teise būti kariuomenės dalyje pakeltam į leitenanto laipsnį, plk. ltn. Butkaus buvo tikrai pristatyti ir pakelti į leitenanto laipsnį. Jie visi buvo atsižymėję kautynėse, buvo Vyčio Kryžiaus ordeno kavalieriai, o pirmieji du turėjo net po 2 Vyčio Kryžius ir buvo laikomi pulko didvyriais. Apie viršilos Baltrušaičio pakėlimą neprisimenu.

Epizodo gale, pastaboje, Uoginius primeta kaltę Plikučiui, kad kovose su lenkais, dėl jo bailumo žuvo vienas leitenantas ir nemaža kareivių, o kautynės buvo pralaimėtos. Tačiau, taip sakydamas, nenurodo nei laiko, nei vietos kur vyko kautynės, nei aplinkybių, kuriose galėjo žūti leitenantas ir nemaža kareivių. Tai galėjo būti 1920 m. rugsėjo mėn. 22 d., kai Seinų bare, mūsų kelių pulkų pajėgos, prieš žymiai pranašesnius toje vietoje lenkus, turėjo nesėkmingas kautynes, bet mūsų 6 pėst. pulkas tose kautynėse buvo laimėtojas. Tuos laimėjimus parodo lenkai schemoje "Boj pod Seinami 22 IX 1920 roku szkic Nr. 77" (Kautynės ties Seinais 1920 m. rugsėjo mėn. 22, schema Nr. 77). Ta schema randasi pas mūsų nepriklausomybės karo istoriką plk. ltn. Ališauską.

Minimą dieną iš Krasnopolio (10 km. į vakarus nuo Seinų) link Vilkapėdžių, prieš mūsų 6 pėst. pulką) II ir III batalionus, sudėtyje: 20 karininkų, apie 750-800 kareivių, 30 kulkosvaidžių, įskaitant 18 lengvųjų ir 12 sunkiųjų, jokio rezervo, į kautynes įsivėlė lenkų trijų batalionų 41 pėst. pulkas (32 karininkai, 1383 kareiviai, 33 kulkosvaidžiai). Kautynės vyko nuo pat ryto iki sutemų Vaitakiemis - Vidugiriai - Skariškis - Vilkapėdžiai plote. Priešas buvo nublokštas ir II batalionas užėmė ryte prarastas pozicijas. Priešpietinėmis valandomis nuo augštumos 172 prie Dziedziulių kaimo per žiūronus rytų kryptimi apie 2 km. atstume, stebėjau 2 kul. kuopos vadą leitenantą Kuklerį su būriu kovotojų puolant priešą. Tačiau jis greitai suklupo ir krito nuo priešo kulkos. Taip žuvo mūsų didvyris, Vyčio Kryžiaus ordeno kavalierius. Kad 2 kulk. kuopos vado ltn. Kukleriaus ir kitų mūsų kovotojų tą dieną žuvimas būtų išsauktas Plikučio, aš netikiu. Šiame mūšyje su stipresniu priešu kulkos sviediniai ir durtuvai kautynių lauke visur jieškojo aukų. Vienus aplenkė, kitiems tik palietė milines, kitiems padarė mažus įdrėskimus ar sunkiau sužeidė, o

DIDŽIOJO KARIO ATSISVEIKINIMAS

(Balandžio 5 d. mirė arm. gen. Douglas MacArthuras, vienas didžiausių J, A. Valstybių karo vadų)

Armijos generolas Douglas MacArthuras už nuopelnus savo kraštui West Pointo naujos laidos išleistuvėse buvo dekoruotas įžymiu Sylvanus Thayer ordenu. Čia jis kreipėsi į naujai pakeltų karininkų eiles, neturėdamas iš anksto paruošto teksto ar užrašų. Tai buvo seno kario pasisveikinimas ir drauge paskutinis žodis — atsisveikinimas, su naujais ginklo vyrais, kurie užima savo postus. Jo kalba liks istorijoje įamžinta kaip pagarbos atidavimas Amerikos kariams:

"Pareiga, Garbė ir Tėvynė — šie trys šventi žodžiai pasako, kuo jūs norite būti, kas jūs būsite. Jie išreiškia jūsų augščiausią tikslą. Jūs turite atgauti drąsą, kai ji jus apleidžia, rasti savim pasitikėjimą, kai viskas aplink dreba, neprarasti vilties, kai ji nuo jūsų tolinasi. Aplinkui skeptikai sakys, kad tai tik tuščios frazės, šūkiai. Jie bandys nuvertinti juos, net su ironija, su pajuoka, kaip atgyventą dalyką.

Tačiau, iš kitos pusės, tas tik mums padeda. Tas padeda užgrūdinti jūsų charakterį ir daro jus stipriais tada, kai pradedat silpti, padeda nepamesti drąsos, susivaldyti, kai esate apimti baimės.

Jų pajuoka, gi, išmokys jus būti nepalenkiamais nepasisekimuose, bet švelniais ir nuoširdžiais laimėjime, išmokys nejieškoti malonumų ir gyvenimo patogumų, bet rinktis bandymus, riziką, sunkumus. Stovėti prieš audras, bet turėti ir užuojautos tiems, kurie liko nugalėti. Išmokti save suvaldyti pirma, prieš kitiems vadovaujant. Turėti širdį atvirą tiesai, grožiui, tikslams, kurie yra kilnūs; juoktis, bet nepamiršti ir kaip verkti; siekti ateities, bet nepaneigti ir praeities.

Tas suteikia užgrūdintą valią, vyraujančią virš bailumo drąsą, gyvenimo ir rizikos pamėgimą virš palinkimo į įvairius patogumus. Visa tai daro jus vyru, kariu ir džentelmenu.

Kokius karius jūs vesite kovon ir jiems vadovausite? Jų istorija yra gerai žinoma visiems

---

dar kitus užmigdė amžinuoju miegu. Šios kautynės bus smulkiau nagrinėjamos 6 pėst. pulko, dabar bendromis jėgomis rašomoje, istorijoje.

Tiesa, dar buvo Uoginiaus užsimintas Plikučiui teismas dėl žuvusių kautynėse karių. Apie tokį teismą aš nieko negirdėjau. Tačiau, po čia minimų kautynių, 2 pėst. pulkas daugiau nukentėjęs, pasiskundė karo vadovybei, kad 6 pėst. pulkas negynė jo dešinįjį sparną tarpežeryje prie Kleivų dvaro. Iš kariuomenės Štabo buvo skirta vyresniųjų karinininkų komisija, kuri 1920 m. rugsėjo mėn. 22 d. išnagrinėjusi įsakymus kautynėms ir aplinkybes, 2 pėst. pulko skundą atmetė. Šią žinią apie 2 pėst. pulko skundą ir komisiją išgirdau iš plk. J. Butkaus jau čia Čikagoje.

Suvedus visa tai, kas čia mano parašyta, aš manyčiau, kad skaitytojas supras, jog Uoginiaus istorinio žanro epizodas nevisai atitinka įvykiui Atsk. Marijampolės batalione. Uoginius, rašydamas anų laikų tolimus prisiminimus, nukrypo, be piktos valios, iš vėžių.

Tačiau blogiau yra, kad pasitraukimas iš tėvynės, emigracijos gyvenimo sąlygos apvertė mūsų moralę viršum kojom. Mes pliekiame generolus Kubiliūną, Raštikį už tai, kad mestą šūkį: "mokykimės ir mokykime", jie įgyvendino. Mes drabstome ir iš kairės ir iš dešinės purvais savo pirmūnus, kurie, prisimindami "Aušros" gadynės retas veikėjų eiles, visomis išgalėmis nuo Adomo iki Živilės... ruošė būsimoms Laisvės Kovoms talkininkus. Tų pastangų vaisius mes ryškiai matome dabar ir čia ir ten pavergtoje tėvynėje. Tą mūsų tremtyje garbės ir moralės nuosmūkį stebi ramovėnai ir ragina ginti lietuvio kario ir Lietuvos garbę (žiūr. 1963 m. "Karys" Nr. 6., psl. 191).

Grįžtant prie čia minimo epizodo, tenka pareikšti daug kartų žmonių kartojamą posakį: "per blogį prie geresnio!". Todėl ir čia paliestas "sukilimas" atgaivino mano atmintyje jau primirštus praeities prisiminimus, kurie dabar kaip tik reikalingi 6 p. P. K. M. Pulko istorijai. Gal mielas, buvęs Nepriklausomybės karų bendrų vargų draugas, už nepaprastus Lietuvos kariuomenėje tarnybos nuopelnus apdovanotas Vyčio Kryžiaus II-os rūšies ordenu, per daug nesupyks, jeigu jo rašinį "... Sukilimas" pastačiau kiek į tikslesnes vėžes. Tuo abudu pasitarnavome mūsų buv. kariuomenės istorijai, ryškinant prošvaisčių dalelytes.

Zigmas Rumša

— tai istorija mūsų ginklo vyrų. Jų vardas ir garbė yra kiekvieno tautiečio gimtoji teisė. Savo jaunystėje ir pilnose jėgose jie atidavė visa, ką tik mirtingasis gali.

Dešimtyse karų, šimtuose mūšių, tūkstančiuose žygių ir postovių, aš mačiau juos ir liudiju jų neišsenkamą narsumą, tą patriotinį savęs išsižadėjimą, savęs paneigimą, tą nenugalimą pasiryžimą, kuris įamžino mūsų kario bruožus į visų tautiečių širdis.

Nuo vieno pasaulio krašto iki kito, jie pripildė narsos ir pasiaukojimo sklidiną taurę.

Savo mintyse dar matau tas begalines banguojančias voras I Pasauliniame kare. Tos nesibaigiančios voros, sulinkusios nuo sunkaus krūvio, veržiasi per granatų išraustas duobes, per purvą, vis pirmyn į tikslą.

Matau juos sunkaus žygio nualintus, apdengtus purvu ir degėsiais, veidus vėjo nugairintus ir žvarbos, telkiantis žiauriai lemtingai atakai — pirmyn į pergalę, gi, daugeliui — į amžinybę. Jie krito, žuvo be klausimų lūpose, be skundų, su tikėjimu širdyse, kad mes tęsime kovą iki pergalės. Nes jų mintyse visada išliko garbė, tėvynė ir pareiga.

Ir po 25 metų — kitoje pasaulio pusėje — vėl apkasų purvas, tamsių bunkerių drėgmė, kepinanti saulė ir tropinis karštis, savo artimųjų ilgesys, tropinės ligos ir karo sunaikinimai. Jų kieta ir nenugalima gynyba, greita žaibinė ataka, aiškus tikslas, pagaliau, pilna ir greita pergalė, tačiau, visada aplaistyta krauju ir didelėmis aukomis, sekant slaptažodį — garbė, pareiga, tėvynė.

Dabar vėl prieš akis matome pasaulį, greitai kintantį jo veidą. Svaidymas į erdves raketų, satelitų, nužymi naują erą ilgoje žmonijos istorijoje. Mūsų istorijoje dar nebuvo tokio staigaus ir greito keitimosi.

Mes dabar jau žvelgiame ir sprendžiame ne vien šio pasaulio problemas. Su neaprėpiamais erdvių toliais, neišmatuojamais nuotoliais ir paslaptimis, mes kalbame neįprastais kosminės erdvės terminais, planuojame gamtos jėgas pakreipti, pajungti mūsų tarnybai. Kalbame apie galimus susidūrimus mūsų rasės su tolimųjų planetų jėgomis. Toki sapnai ir fantazijos jaudina mūsų vaizduotę. Visame šiame keitimosi procese jūsų misija lieka ta pati, nusistovėjusi, apspręsta, nepajudinama — laimėti kovas. Visi kiti tautos klausimai, visi žmonių projektai, dideli ar maži, ras kitus vykdytojus, jūs liekate prie pagrindinio: būti pasirengus kovai.

Jūsų profesija: — ginklas, ryžtas kovoti ir laimėti; žinoti, kad nėra jokio pakaitalo pergalei, jei jūs pralaimėsite, visa tauta bus sunaikinta. Todėl visas jūsų jėgas reikia sukaupti tarnybai: Garbė, Pareiga, Tėvynė.

Ištisą šimtmetį su puse jūs gynėte, išsaugojote ir išlaikėte šventas tradicijas, krašto laisvę ir nepriklausomybę. Iš jūsų eilių kilo didieji tautos vadai, kurie išlaikė tautos likimą karo sūkūriuose. Jūsų ilgos, pilkos eilės niekad neapvylė tautos. Ir eilės dvasių mėlynose, pilkose, žaliose uniformose kyla iš kapų, iš po metų nubaltintų kryžių, žaibuodami šiais magiškais žodžiais: pareiga, garbė, tėvynė ...

Tas nereiškia, kad esame karo šalininkai. Karys daugiau už kitus meldžiasi taikai, nes jis pats vienas turi pakelti visas karo žaizdas ir smūgius. Mūsų ausyse skamba lemtingi Platono žodžiai: Tik mirusieji gali rasti taiką ir ramybę.

Mano gyvenimo šešėliai ilgėja ... Sutemos jau čia pat. Mano sevatvės dienos leidžiasi, palikdamos atminimus žygių ir kovų. Mano ausyse dar skamba trimitų garsai, šaukiantys žygiui, dundant būgnams, rikiuotei ir kovai, girdžiu niūrius aidus buvusių mūšių. Ir savo mintyse vėl grįžtu į West Pointą — girdžiu čia visuomet aidinčius: pareiga, garbė, tėvynė.

Šiandien sakau savo paskutinį sudiev jums. Noriu, kad jūs žinotumėte, kad man paliekant šio gyvenimo krantus, mano paskutinė sąmoninga mintis bus su jumis, su jūsų korpu, su jumis.

Aš sakau jums —Sudiev.

Laisvai vertė Vytenis

Mielas Prenumeratoriau,

Paremk "Karį" nusipirkdamas vieną, kitą jo išleistą knygutę papiginta kaina. Tai gali padaryti pasinaudodamas čia įdėtu geltonu lapeliu.

Mielą bičiulį VINCĄ KAČERGĮ, jo brangiai žmonai JANINAI mirus, nuoširdžiai užjaučia

Z. ir M. Raulinaičiai
L. ir O. Bileriai

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis,
1561 Holmes Av.,
Racine, Wisc.

Darbai, idėjos ir jų vykdymas

Darbas be idėjos bergždžias, o idėja be darbo tuščia. Organizaciniame gyvenime tai ypač ryšku, nes kada abi šios prielaidos tampriai jungiamos ir atydžiai puoselėjamos, pasiekiama brandesnių rezultatų. Galima dirbti ir persitempti, o mažai ką pasiekti, nederinant bendro darbo su siekiamomis idėjomis. Taip pat nieko gero neduos ir geriausia idėja, užmesta ant lentynos.

Nėra jau taip lengva pasirinkti tiesų vidurio kelią tarp šių prielaidų. Jis visuomet bus individualiai paraizgytas, tačiau pilnai patikimas tol, kol bendro organizacinio darbo vykdytojai derins savo veiklą su idėjinės šeimos daugumos valia.

Šaulių S-gos šeimoje, taip pat kaip ir visų kitų bendrinių organizacijų pav. PLB, Vilniaus Krašto Lietuvių S-gos ir t.t. ,kuriose įvairių pažiūrų, skirtingų religijų ir nevienodo išsilavinimo asmenys, jungiami tos pačios idėjos, siekia bendrų tikslų, gali pasitaikyti nesutarimų, kaip tų bendrų tikslų siekti. Toki nesutarimai nėra darbo stabdis, jei jie neišauga į viešų ginčų stulpą, kyšantį virš visos organizacijos tikslų. Vidujiniai organizacijų nesutarimai yra kartu ir organizacinio gyvenimo kritika, kuri, daugeliu atvejų, gali būti naudinga pačiai organizacijai. Organizacinio darbo nesklandumų pasitaikė ir pasitaikys padaliniuose ir centrinėse vadovybėse. Dėl to negalima nustoti veikti, nes tada tektų apleisti idėją, kuri be darbo tuščia.

Šaulių idėja per brangi mums patiems, kad mes ją galėtumėme apleisti, ypač dar tokiose sunkiose lietuvių tautai valandose. Mūsų veikime neskalndumų yra pasitaikę, tačiau juos reikia broliškai išlyginti ir toliau sąžiningai ir su pasirįžimu dirbti mums brangų šaulišką darbą.

A.a. šaulio STASIO AUGUSTINAVIČIAUS laidotuvės

Dehli šaulių būrys, vadovaujamas Stepo Jakubicko, gražiai atsisveikino su mirusiu būrio nariu a. a. šauliu Stasiu Augustinavičium, kuris mirė š. m. vasario mėn. 21 d. Tillsonburgo ligoninėje. Dar tą patį vakarą, laidojimo namuose, laike rožinio, buvo pastatyta šaulių garbės sargyba. Šauliai, su tarnybiniais raiščiais ant kairės rankovės, garbės sargyboje prie karsto stovėjo po du ir kas valanda keitėsi.

Vasario mėn. 24 d. prie Dehli lietuvių bažnyčios velionies karstą pasitiko išsirikiavęs Dehli šaulių būrys ir atidavė prideramą pagarbą. Čia pat keturi šauliai perėmė garbės sargybą ir prie karsto stovėjo per visas gedulingas pamaldas. Karstą iš bažnyčios išnešant, šauliai vėl ramiai stovėjo rikiuotėje iki karstas buvo įdėtas į mašiną vežti į Tillsonburgo kapines.

Kapuose, kiek anksčiau nuvykę šauliai, vėl išsirikiavę su karškomis komandomis ir ceremonijomis atidavė paskutinę pagarbą ir atsisveikino su buvusiu geru ir pareigingu, nors jau ir vyresnio amžiaus šauliu. Po laidotuvių p. Augustinavičienė pakvietė visus dalyvius, apie tris šimtus vietos ir iš kitur atvykusių lietuvių, į Dehli vengrų salę pietums. Salėje atsisveikinimo žodį tarė liet. bendruomenės pirm. Stonkus, šaulių vardu Stepas Jakubickas ir Rodnės lietuvių vardu V. Ignaitis.

Velionis į Kanadą atvyko prieš II-jį pas. karą. Vertėsi tabako auginimu. Visą laiką nuoširdžiai rūpinosi lietuviškais reikalais.

S. J.

Aukos LŠST Dešimtmečio Leidiniui

A. Giedrikas — 18.71.

Po 10 dol.: S. A. Mantautai, I. V. Mantautai, prof. Em. Pūtvytė, inž. Br. Galinis, sktn. fil. P. Molis.

F. Motūzas — 7 dol.

Po 5 dol.: Vl. Židžiūnas, J. Matonis, prof. Adolf. Venczauskas, Pr. Stanelis, Vikt. Motenis, Ant. Mikalkėnas, Vl. Vilcinas, J. Sinsinas, inž. J. Stašaitis.

Kiti aukojo po mažiau.

Sav.-kūrėjas ats. mjr. Petras Gudelis, Biržų XVIII š. rinktinės II-jo bataliono vadas, šeimininko, šaulio motociklisto, vežamas į būstinę per dvidešimtmečio suvažiavimą Kaune, 1939 m. birželio mėn. 24 d.

Jo atsiminimai apie Lietuvos Vasaros Rytų partizanus ir šaulių veiklą Biržų aps. tilps LŠST leidžiamoje knygoje "Nepriklausomai Lietuvai". Jis taip pat ruošia straipsnį apie Vilniaus miesto š. kuopą, kurios vadu buvo iki jos likvidacijos. Nori susirašinėti su buvusiais Vilniaus š. kuopos šauliais. Adresas — 6786 Lemberg, Huettelbrett 10, W. Germany.

LŠST Visuotinis Atstovų Suvažiavimas įvyks 1964 m. rugsėjo mėn. 6 d., Jaunimo Centro patalpose, Čikagoje. Atstovavimo taisyklės, informacijos ir kitos detalės, liečiančios VAS, bus paskelbtos Centro Valdybos bendraraščiuose.

Visuotini atstovų suvažiavimai šaukiami kas treji metai. Jie renka Centro valdomuosius organus ir nustato S-gos darbo gaires. Jau turėta du toki suvažiavimai: akivaizdinis ir korespondencinis. Grįžta vėl prie akivaizdinio suvažiavimo formos, nes korespondencinis užima perdaug laiko ir jame negalima aptarti kai kurių, ypač naujas idėjas ar naujus pasiūlymus keliančių, klausimų.

Birželio mėn. 27 d., Minkovskio parke DLK Kęstučio šaulių kuopa ruošia aštuntąsias Jonines, kurios dėl savo įvairumų yra vietos lietuvių mėgiamos ir noriai lankomos. Praeityje programas ypač paįvairindavo Vytauto Didžiojo šaulių kuopos meno kuopelė ir jos tautinių šokių grupė. Vieta randasi netoli Mičigano ežero, todėl gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos nariai žada atvykti į Jonines iš Čikagos su neseniai įsigytu laivu. Taip pat tikimasi, kad ir vytautiečiai padės vėl programą paįvairinti.

KAIP SOVIETAI "PAGERBĖ" P. KUBERTAVIČIŲ

Š. m. vasario 14 d. Vilniuje mirė ilgametis ir labai gerai žinomas Lietuvos Valstybinio dramos teatro aktorius Petras Kubertavičius. Mūsų spaudoje tilpo ilgesnių ar trumpesnių jo gyvenimo aprašymų. Neatsiliko ir sovietinė spauda, stengdamasi jo gyvenimą ir darbus užtraukti ant sovietinio kurpalio. Štai "kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais komiteto" kvieslys "Tėvynės Balsas", leidžiamas okupuotame Vilniuje, savo š. m. nr. 15 pasistengė ilgesniu straipsniu paminėti ir KP. Kubertavičių, ypatingai atkreipdamas dėmesį į jo turėtus vaidmenis Vilniaus dramos teatre jau po bolševikinės okupacijos.

Aprašydamas P. Kubertavičiaus ankstyvesnę veiklą, tuoj po I Pasaulinio karo, kada kūrėsi Nepriklausoma Lietuva ir kada 1919 m. sausio 5 d. bolševikai užėmė Vilnių, laikraštukas apie P. Kubertavičių taip rašo: "Kartu su kitais 'Skrajojančio' teatro aktoriais tarybiniame Vilniuje 1919 m. stoja į pirmąjį Raudonosios Armijos lietuvių pulką, kur aktyviai dalyvauja kultūriniame darbe: vaidina spektakliuose, ruošia koncertus. Įkūrus Kaune Valstybinį dramos teatrą, nuo 1920 m. P. K. vienas iš pirmaeilių šio teatro aktorių". Tuo tarpu "Lietuvių Enciklopedijoje" St. S. (antvaras) apie Kubertavičių taip rašo: "Gimnaziją lankė Voroneže ir Petrapilyje. Baigė J. Vaičkaus vaidybos studiją ir įsijungė į jo vaidintojų sambūrį. Su Vaičkaus trupe vaidino Petrapilyje. 1918-1920 m. to paties Vaičkaus vadovaujamame "Skrajojančiame teatre" Vilniuje, Kaune ir kituose didesniuose Lietuvos miestuose".

Tai kaip čia dabar: ar P. Kubertavičius tarnavo Raudonojoje armijoje, ar ne? Jei tikėti "Tėvynės Balso" rašeivos postringavimu, tai išeitų, kad visas Vaičkaus "Skrajojantis Teatras" in corpore buvo įstojęs į Raudonosios armijos pirmąjį lietuvių pulką ... Tačiau gerbiamasis ano nekrologo rašėjas slidžiai pračiuožė pro vieną labai svarbią aplinkybę: jei P. Kubertavičius tikrai buvo įstojęs į Raudonąją armiją ir ten tarnavo, tai kokiu būdu jis 1920 metais atsirado Kaune ir ten stojo į Valstybinį dramos teatrą? Ar jį lietuviai kovose su bolševikais paėmė į nelaisvę, ar jis dezertyravo iš Raud. armijos ir atsidūrė Kaune? Labai abejotina, ar Raud. armija užimtame Vilniuje iš viso užsiiminėjo kokia kultūrine veikla (spektaklių statymu ir koncertų ruošimu), nes juk ji ten tada tebuvo tik trumpą laiką — nuo 1919 m. sausio 5 d. iki tų pačių metų balandžio 19 d., kada besistumdami lenkai Vilnių užėmė ir bolševikus iš ten išvijo. Ar buvo tada suorganizuotas Raudonosios armijos sudėtyje ir koks "pirmasis lietuvių pulkas", kaip ten rašoma? Žinantieji šiuo reikalu prašomi "Karyje" pasisakyti.

A. Beržinis

Redaguoja K. KODATIENĖ, Nida Resort, Linden, Mich., ir
E. PETRAUSKAITĖ, 6602 So Fairfield, Chicago 29, Ill.

PUTINAS

G E G U Ž I S

Gegužį dainavo ne vienas poetas.
Ir man čia beliekas nedaug kas pridėti.
Gal dainas dainuoti, daug kartų girdėtas?
Alyvų paunksnėj svajot ir mylėti?

Norėčiau aš vien į tą meilės idilę
Įpinti nors vieną rūstesnę gaidą.
Prabilkit, kas skurdot per žiemą nutilę
Pavasario audros te jūsų nebaido.

Išeikit į laisvę, kai pirmas griaustinis
Ir žaibas paskatins pavasario liūtį.
Ir ryžto balsai nuaidės iš krūtinės,
Kad gera šioj žemėj gyventi ir būti.

Būk sveikas, geguži, pražydęs raudonai.
Maistingom, viltingom dainom nuskardėjęs.
Pakilo į saulę širdžių milijonai,
Laisvai kaip tas drumstas pavasario vėjas.

Jos šlovina laisvę, kur laisvė pražydo.
Jos smerkia vergovę, kur slegia vergovė.
Teskamba balsai, kur gegužy pragydo.
Teskleidžias žiedai, kuriuos saulė sukrovė.

LIETUVĖS MOTINOS KRYŽIAUS KELIAS

Kasmet mes pagerbiame motiną. Užtarnautai išskaičiuojame jos didžiuosius nuopelnus vaikams ir savo tautai. Šiuo kartu pažiūrėkime į tos lietuvės motinos širdį, jai beeinant jos motinos kryžiaus kelią tautos istorijos bėgyje.

Dar prieš Mindaugo laikus kryžiuočiai ir kitos kaimyninės gentys užpuldinėja ramios tautos gyventojus: plėšia, terioja jų sodybas, žudo, varo vergijon jos žmones. Kas daugiausia dėl viso to kenčia, jei ne motinos širdis? Ji opiausiai pergyvena savo šeimos nelaimes: kai namai paverčiami pelenais, kai kovose žūsta vyras, vaikai, niekinamos dukros, o jei kas dar išlikę — varomi vergijon. Vyrams išėjus ginti pilis, šeima skuba slėptis miškuose, kur kiekvienos motinos pasiaukojimui nėra ribų.

Vėliau, jau Mindaugui dideliais vargais kraštą apjungus, vyrai ir subrendę sūnūs nuolatos karuose, o šeimos visa atsakomybė, su visais rūpesčiais ir nedatekliais dažniausiai krisdavo ant motinos pečių. Galima įsivaizduoti, koks sunkus turėjo būti jos likimo jungas. Ji nešė tą jungą be skundų, nes juk ir nebūta kam pasiskųsti. Tik vienas jai buvo moralis atpildas, kad žuvę už tėvynę būdavo augščiausiai dievų įvertinami: vėlių kalnelyje jiems priklausė garbingiausi suoleliai ... o gyviesiems pasižymėjusiems kovose — turtingas karo grobis.

Tautos vergovės laikais motinai buvo skaudžiausia pakelti atsisveikinimas su vyru ir sūnumis, pagautais į rekrūtus ar varomais į tolimą Sibirą, iš kur sugrįžimas būdavo veik neįmanomas. Namuose sunki lažų našta, žiauri baudžiava. Žandarai vis gaudė vyrus, knygnešius, nespėjusius perbėgti per sieną į Prūsus, iš kur buvo keliaujama į užjūrį.

O štai Nepriklausomybės kovos, garbingai dainių apdainuotos. "Daugel krito sūnų, kaip tų lapų rudens" ... O ji — motina — nuoširdžiausiai poeto raminama —"Neverk, motušėle, kai jaunas sūnus eis ginti brangiausios tėvynės ... Kieno krito galva, danguje angelai vainiką iš deimantų pina ...". O jisai buvo jauniausias senosios motulės sūnus. Ar nesruveno jos ašaros upeliais? "O kur ašarėlė nubiro senosios — gėlelė išdygsta tyra ir gaili", o jos balsas "it aidas gegutės raibosios, it mažo paukštelio dainelė graudi" ...

Nepriklausomybės laikais jos širdis kiek aprimsta. Tada atsiranda jos kiti rūpesčiai. Ji stengiasi savuosius namus kuo skaisčiau nušviesti — savo vaikus išmokslinti. Jei tėvui-vyrui labiau rūpėjo ūkis, laukai, tai motina praleisdavo nemigo naktis besvarstydama, kaip sūnų, dukrą į mokslus išleisti, o jau beeinančius, kaip patogiau aprūpinti, kad iš tų nedidelių išteklių kuo daugiau išspausti. Juk buvo tokių pavyzdingų šeimų, kur iš nedidelio ūkelio bent keleta mokslus išeidavo ir tai vis didžiuoju motinos pasišventimu. Ji paskutinį kąsnį, paskutinį rūbą nuo savęs nutraukdavo. Ji eidavo maldauti mokytojų tarybą, kad vaikus nuo mokslapinigių atleistų. Dėl to ir Lietuvos inteligentijos gretos taip greit išaugo. Daug vargo čia pakėlė mūsų motinos, nors vėliau gavęs mokslus, neretas jos vaikų nevisados tuos rūpesčius tinkamai įvertino — rodos, taip ir natūralu buvę, taip ir reikėta ...

Ką atnešė motinoms visų įvykusių karų dienos, tai ant balto popierio, rodos, ir surašyti būtų neįmanoma. Tai mes dar randame ašaromis įrašyta mūsų pačių širdyse. Tos kančios per daug dar kruvinos, kad iš arti būtų galima aprėpti, jas žodžiais išreikšti. Tai gali pasakyti tik jausmai.

O nuo ko bala ir raukšlėmis vagojasi tremtinės motinos galva, tai norėdamos įžiūrės kiekvienos kiek giliau pamatančios akys.

E. P.

Petras Vaičiūnas Šaulių Scenoje

Š. m. balandžio 5 d. Čikagos šauliai, kaip ir kiekvienais metais, pastatė naują veikalą. Malonu, kad šį kartą pasirinko lietuvišką autorių ir ne ką kitą, o didįjį nepriklausomybės laikų poetą Petrą Vaičiūną. A. Brinkos režisuotas veikalas "Pražydo nuvytusios gėlės" buvo suvaidintas veik be priekaištų. Veikale dalyvavo vien tik šauliai, jų tarpe didelis skaičius šaulių moterų. Be vaidinimo dar turėta ir kitų pramogų: laimės šulinys, puikus bufetas, linksmi šokiai ir t.t. Vakaras buvo labai sėkmingas ir gautas visas pelnas paskirtas tautinių šokių grupei vykti pasirodymui į tarptautinę parodą New Yorke.

Petras Vaičiūnas mirė Lietuvoje 1959 m., išgulėjęs ligos patale 15 metų. Gulėdamas jis dar parašė apie 800 eilėraščių, kurių dalis atspausdinta leidinėlyje "Paukščių Taku". Nepriklausomybės laikais buvo sukūręs daug patriotinio turinio eilėraščių, tapusių labai populiariais deklamuoti įvairiomis progomis. Taip pat yra sukūręs daug dramų, kurias, kaip "Naujieji žmonės" ir kt. statydavo Kauno Valstybinis Teatras.

LŠST garbės narė, buvusi ilgametė LŠS ir LŠST moterų šaulių vadovė Sofija Putvytė - Mantautienė yra parašiusi išsamų istorinį straipsnį "Moterys Lietuvos Šaulių Sąjungoje". Jį visos galėsime pasiskaityti šiais sukaktuviniais metais Centro Valdybos ruošiamam išleisti leidinyje.

LAISVĖS KOVOTOJAI DRAMOSE

Vytautas Alantas, žinomas rašytojas ir dramaturgas, neseniai išleisdino savo knygą "9 dramos veikalai", iš kurių trys vaizduoja laisvės kovotojų — partizanų veiklą Lietuvos žemėse. Tie trys veikalai yra: "Žodžiai iš anapus", "Penkios minutės prieš dvyliktą" ir "Kyla vėtra ūkanose".

Kariams gal įdomiausios ir bus tos dramos, savo tyru patriotizmu, sužibančiu partizanų kovose už tėvynės laisvę. Veikėjais matome buvusius Lietuvos karininkus ir kitus žmones, studentus, moteris ir mergaites, žingsnis žingsnin žengiančius su savo tauta žūtbūtinės kovos sūkuriuose. Dramoje "Penkios minutės prieš dvyliktą" iškeltas dar vienas, mūsuose užmirštamas, idealas, tai lietuvių ir latvių broliška santarvė prieš rusus bolševikus. Ta santarvė autoriaus gražiai išbalansuota, nesimato nė vienų kitiems valios primetimo — viskas ten intuityviai sutariama ir vykdoma, kaip atspara prieš bendrą priešą. Tai gražus pavyzdys jaunimui, kaip reikia siekti brolškos vienybės. Jaunimas, mūsų ir latvių, turėtų tą dramą nekartą suvaidinti.

Kitas, lygiai įdomus, kovingos dvasios veikalas, yra komedija "Sąmokslas prieš savuosius", kur lietuviai studentai Vakaruose kovoja prieš nutautimą per mišrias vedybas ir tą kovą laimi. Komedija pilna linksmų situacijų ir prasminga.

Neminėdami kitų knygos veikalų, galime pasakyti, kad jie visi vertingi. Šių žodžių paraštėje, nebent, galėtume autoriaus paprašyti, kad ir daugiau tokios tematikos scenai veikalų nepagailėtų, daugiau brolškų santarvių tarp kitų aistiškų tautų iškeltų. Juk dar turime jotvingus ir Karaliaučiaus lietuvius ir vadinamus gudus. Reikia pabudinti juose lietuviško kraujo balsą ir įžiebti vienybės švyturį žygiui į laisvę per likimines ūkanas.

V. J.

Malonus prenumeratoriau, jei dar esi nesumokėjęs prenumeratos mokesčio už 1964 metus, tai malonėk nedelsiant tai padaryti!

J. A. VALSTYBĖS

— Patobulinta **apkasams kasti mašina**, kuri gali kasti apkasus iki 1.8 m. gylio, 60 cm pločio ir labai greitai — 8 m per 1 minutę. Mašina sveria 36,000 svarų, yra judri, guminiais ratais, keliais važiuoja iki 50 km per val., varoma 130 a. m. dyzelinio motoro. Ją aptarnauja vienas vyras.

— Bandomas naujas **pontoninis keltas — tiltas.** Jo dalys vežamos ant atskirų autovežimių iki 56 km.v. greičiu. Privažiavę upę tiesiai važiuoja vandenin, susirikiuoja linijon, pasuka viršutines dalis — tiltą 90 laipsnių ir jas sujungia. Taip gali būti pastatytas, arba tiltas arba keltas. Juo gali pasinaudoti iki 60 tonų sunkumo tankai. Pastatyti 122 m tiltui reikalinga 16 tilto vienetų ir užtrunka truputį mažiau kaip valandą. Tilto vienetą aptarnauja 3 vyrai. Seno tipo tokiam pontoniniam tiltui pastatyti reikia 400 vyrų ir 5 valandų laiko.

— Pagaminta ir išbandyta **nugarinė plokštė,** kuri palengvins darbą sužeistų ir šaudmenų nešikams. Ji padaryta iš aluminijaus prisitaikant kūno linijoms; jos tikslas dalį nešamo svorio nuimti nuo pečių bei nugaros ir jį išsklaidyti kitoms kūno dalims, ypač klubams. Jos apačia pavilkta minkšta kempine, o ant viršaus įtaisyta kabliai naštai pakabinti.

— Bandoma **spygliuota juosta** vieton spygliuotos vielos. Spygliuota juosta užims mažiau vietos sandėliuose, pervežant, mažiau svers, bus lengviau uždedama, o uždėta bus dar veiksmingesnė kaip spygliuota viela. Ji bus suvyniota į rites kaip kino filmas. Ištiesiant ji bus perleidžiama per labai paprastą įrankį, kuris jos spyglius išraitys įvairiausiomis kryptimis.

— Bandomas **instrumentas,** kuris, tikima, apsaugos bombonešius nuo oras - oras ir žemė - oras raketų, kurios bus nutaikytos į bombonešį jas prirakinant prie radaro spindulio.

—Bandoma padaryti **automatinį taikymo įtaisą** tanko ginklams nutaikyti kiekvienu momentu, net tankui ir taikiniui judant. Šaulys nusitaikęs taikinin tolesnį taikymą perduos automatiniam taikymo įtaisui. Derindamas vaizdus, įvykusius dėl taikinio bei tanko padėties pasikeitimų, įtaisas įneš pataisas atatinkamais tinklo judesiais.

— Įvedama naudojimui **mažutė radijo stotis,** kuria naudosis maži kariniai daliniai bei padaliniai. Siųstuvas: 15 uncijų, laikomas rankoje, tranzistorinis, naudoja sausas baterijas, kurių užtenka 24 val. nuolatiniam veikimui. Priimtuvas sveria 9 uncijas, gali būti kišenėje ar prie šalmo.

— Pagamintas **lakūnams taikomasis įtaisas,** kurį pilotas užsideda ant galvos. Taip, nenaudodamas rankų, kurios reikalingos lėktuvą valdyti, gali nutaikyti ir iššauti ginklus. Įtaisas, suderindamas platesnius galvos judesius su mažesniais akies pajudėjimais, nukreipia ginklą taikinin. Iššauti užtenka tik atatinkamai pasukti akį.

— Gaminami **malūnsparniai,** kuriems pridėti sparnai. Jų galuose įtaisyti degalų tankai. Taip malūnsparnis gali daugiau panešti, negu vienas tik jo propeleris gali pakelti.

— **Aitvaro pavidalo parašiutai** jau bandomi. Juos lyg sklandytuvus galima daugiau ar mažiau valdyti, taip pagerėja nusileidimo į norimą vietą tikslumas. Bandymuose parašiutininkai su aitvariniais parašiutais, išmesti 3 km augštyje, nuskrido 11 km. Jiems įtaisytas automatinis išpūtimas. Toki parašiutai tinka vartoti ir vėjuotam ore (Iki 30 km.v. greičio). Dabartiniams parašiutams 12-15 km vėjo greitis yra pavojingas.

— Planuojama **oro artilerija.** Pradžioje bus jungiama turimi artilerijos pabūklai, ar raketos ir malūnsparniai, bei stačiai kylantieji lėktuvai, kuriuose bus ir pabūklams aptarnauti reikalingi įrengimai. Jei bandymai duos laukiamus rezultatus, vėliau bus gaminama viskas nauja, kas tinkamiausia tokiai oro artilerijai. Pirmoji fazė numatoma 1964-70 m., o antroji 1970-80 m. Tokia

Aitvarinis parašiutas

oro artilerija ne tik persikeltų oru, bet ir šaudytų iš lėktuvų.

— Pietų Vietnamo amerikiečiai **bando ginklus** kautynėse prieš raudonuosius partizanus, kurie staigiai pasirodo ir vėl prapuola nežinion. Dabartiniai ginklai ten esančiose sąlygose yra ne pilnai patenkinamai veiksmingi. Plačiai yra naudojami malūnsparniai, bet pageidaujama greitesnių ir geriau ginkluotų. Pasigendama autovežimio, kuris galėtų gerai nugalėti pelkėtas vietoves; vysto **sraigtinį autovežimį,** kuris gali visur judėti: žemėje, smėlyje, pelkėje ir plaukti vandenyje. Pagamintas **naujas šautuvas AR-15, kuris** su 120 šovinių sveria tiek pat kaip M-14 be šovinių. Tobulinami medžių nulapinimo skysčiai tiek veikimo tiek panaudojimo požiūriais. Bandoma pritaikinti **šviesosvaidžio - radaro aparatai** surasti taikiniams, kurių akis negali matyti. Skubiai bandomi aitvariniai parašiutai.

M. M.

A-11

A-11 yra naujas pakaitalas tolimo žvalgymo U-2 lėktuvo; tai keleriopos paskirties bombonešis, skrendąs 3200 km. per valandą, 18 ir 30 km. augštyje. Jis turi 3 vyrų įgulą, pilotą, padėjėją ir elektroninių įrengimų mechaniką.

Pirminis jo uždavinys — pastebėti ICBM (Intercontinental Balistic Missile — tarpžemynines raketas), kylančias nuo paleidimo platformų ir įspėti priešraketines stotis, kurios pasiruoštų priešpuoliui. Ši operacija jau mums žinoma. Antrinis — gynybos uždavinys — ICBM kilimo metu trukdyti jų valdymą. Tas būtų atliekama taip: ICBM labjausiai pažeidžiama kilimo metu, kai pirmąsias tris minutes raketa valdoma elektroniniu būdu. Tada raketa vysto greitį iki 5000 m.p.v. (greitis myliomis per valandą, arba 8000 km. per val. ICBM galutinis skridimo greitis siekia 17,000 m.p.v., arba 27,200 km. p.val.), t. y. kai raketa išvysto greitį, kad įgytų pastovumą skridimo kryptyje. Tame laikotarpyje A-11 lėktuvas panaudotų raketos valdymo bangų laužytojus, kurie nukreiptų raketą nuo paskirties kelio. Kadangi A-11 yra valdomas betarpiai žmogaus, todėl ir veiksmingumas būtų nepalyginti didesnis, negu tos pačios priešraketinės priemonės, panaudotos iš aplink žemę skriejančio satelito, arba priešraketinės (gynybos) raketos. Šiuo metu priešraketinį sekimą nuolat vykdo "Samos" satelitas, gi A-11 būtų papildomai pasiųstas pramatant betarpį pavojų. Puolamosios raketos bangų laužytojas turi vieną silpnybę — turi atitikti dažnumą bangų, kurios yra leidžiamos nuo žemės valdyti kylančią raketą. Šiuo metu manoma, kad ICBM neturės savystovios valdymo — vairavimo sistemos su savim, kaip kad pav. amerikiečių Minuteman kad turi. Be abejo, eventualiu atveju, reikėtų keisti trukdymo aparatūrą pačiam A-11 ir būtų daug sunkiau tokios rūšies raketą paveikti, nes kliudymas turės būti nukreiptas į vieną tašką — skrendančią raketą, kai tuo tarpu, nuo žemės leidžiamas bangų pluoštas yra didelis ir nusitęsiantis. Jį, gi, nesunku sužaloti. Nežiūrint viso to, tai yra naujas pranešantis ginklas, kuris jau yra vakariečių rankose ir sėkmingai bandomas veiksmingesniam pavartojimui šaltajam kare, kas ir šiuo atveju yra nepaprastai didelės svarbos.

Reikia pastebėti, kad daugelis atradimų veikiant su X-15, kuriuo pasiektas greitis buvo 3900 m.p.v. (6240 km. p. v.) ir 101,000 pėdų (apie 34 km.) augštis, yra pritaikyti A-11. Nuo trinties įkaitęs lėktuvo (X-15) paviršius iškreipė vaizdus fotografuotus iš skrendančio X-15 greičiu 2000 m.p.v. (3200 km. p.v.) Tam pašalinti buvo pritaikyti specialūs įrengimai, kad A-11 skrisdamas viršgarsiniu greičiu, galėtų vykdyti sekimo uždavinius. Lėktuvo A-11 struktūra pritaikyta dideliems temperatūros kaitaliojimams pereinant iš didelio greičio į mažą ir atvirkščiai; duomenys naudoti iš X-15 patyrimų. A-11 yra daug žadąs naujas lėktuvas, nūdieniniam šaltajam kare ir galimame raketų kare.

— — —

Amerikiečių kariuomenė yra jaunimo mokykla — buvo nesenai pareikšta Columbijos universitete, Pedagoginiam fakultete. Mums, dažnai prisimenantiems kariuomenės reikšmę jaunimo auklėjime ir mokyme, pravartu pažvelgti į kai kuriuos faktus, kas padės susidaryti vaizdą, koki yra statomi reikalavimai šių dienų kareiviui, o tuo pačiu galima bandyti spėti, ką ir kaip šių dienų kareivis veiktų kautynių lauke. Tuo pačiu pažvelgti, kokia linkme ir kaip parengiamas krašto prieauglis.

Amerikietis kareivis iš viso savo tarnybos laiko praleidžia klasėje nuo 50 iki 80 procentų. Ginkluotos jėgos išleidžia daug daugiau pinigų mokymui, negu visi Amerikos universitetai. Mokymo programa yra, daugeliu atvejų, toliau siekianti negu moderniose kolegijose. "Civilinės kolegijos gali daug ko pasimokyti"... pareiškė minėto universiteto profesorius dr. H. F. Clark. Dalykai yra dėstomi pačių karių — mokytojų ir apima ne tik pradinį išsimokslinimą, bet iki daktarato lšaipsnio imtinai. Spėjama, kad specialinius mokslus eina apie 300,000 karių. Nūdieninė karinė technika pažengus tiek toli, kad kovotojai, naudojantieji techniškai ištobulintus ginklus, turi labai gerai juos pažinti, tuo labiau sugebėti juos tinkamai panaudoti. Ir čia neužtenka teoretinio žinojimo, bet dar reikalingas ir augštas parengimas kario — individo asmenybės. Vidutinis generolo išmokslinimas prilygsta Ph. D. išmokslinimui privačiuose universitetuose. Reikia pabrėžti, kad tiek vadovėliai, tiek mokymo priemonės karinėse mokyklose, daugeliu atvejų, pralenkia savo kokybe civilines mokyklas.

Konstatuojama, kad kariuomenėj paruošti specialistai ir mechanikai automatines mašinas valdyti, radaro technikai, pilotai, laivyno tarnybos, inžinieriai ir kt. yra geresnių kvalifikacijų kaip civiliniai.

B. B.

PRO PABALTIJĮ ATGAL

Vokietijoje išleista kelių karo istorikų veikalas, apžvelgiantis vokiečių kariuomenės pasitraukimą iš Pabaltijo kraštų į Vokietiją. Veikalo vardas: Abwehrkaempfe am Nordfluegel der Ostfront, 1944-1945. Tai 5-tas tomas serijoj Schriftenreihe des militaergeschichtlichen Forschungsamten, Beitraege zur Militaer- und Kriegsgeschichte, kurį Deutsche Verlangs-Anstalt leidžia Stuttgarte. Šis tomas išėjo 1963 m. ir turi 459 puslapių: kainuoja 58 markes — 14.50 dol. Amerikiečių istorikų draugijos žurnale The American Historical Review recenzentas Norwich kolegijos profesorius rašo:

Joks rimtas II-jo Pasaulinio karo istorikas be šio veikalo jau neapsieis, rašydamas apie vokiečių kariuomenės pasitraukimą iš Pabaltijo valstybių ir Rytų Prūsijos, kuris prasidėjo sovietų armijų puolimu 1944 metų rugsėjo vidury ir pasibaigė karo pabaiga kitų metų gegužyje. Pasakojimas veik išimtinai paremtas pirminiais dokumentų šaltiniais, būtent: vadų patvarkymais, ideologiniais nurodymais, karo vadovybės įsakymais telegrafu ar telefonu, šiaurės armijos grupės ir jos padalinių (16-tos, 18-tos armijos ir Narvos grupės) dienynais, taip pat, Baltijos laivyno štabo ir atskirų divizijų bei pulkų dienoraščiais.

Veikale atpasakojama neatslūgstąs, tačiau techniškai sumaniai vykdomas, nuolatinis vokiečių karišky jėgų pasitraukimas visu šiaurės fron-

tu. Nušviečiama pagrindinės strategijos nesutarimas tarp vyriausio visų armijų vado, Hitlerio ir atskirų armijų grupių ar armijų vadų, klausimu — laikytis a trauktis iš Pabaltijo kraštų? Ligi šiol išėjusios karo istorijos ar generolų prisiminimai, rodos, neatkreipė ganėtino dėmesio vyriausio vado, Hitlerio, vyraujančiam strateginiam sprendimui — išsilaikyti Baltijos pajūryje, ypač Kurše, kuoilgiausiai, nes to reikalavo saugumas kelio laivams, gabenusiems geležį į vakarų Vokietijos plieno (ginklų) dirbtuves iš Švedijos uostų. Kada tik bus ateityje svarstoma, kodėl buvo įsakinėjama tiek ilgai laikytis Rygoje ir Karaliaučiuje, būtina bus įvertinti ir šis strateginis sprendimas.

Lygios svarbos turėjo ir Estijos pajūris su jo aliejaus valyklomis ir aliejaus laivų uostais bei statyklomis.

Veikalą redagavo Hans Meier-Wilcker. Tris svarbiausius straipsnius parašė Karl Kohler, Helmuth Forwick ir Rudolf Kabath. Visi, matyti, sugeba puikiai techniškai temą vystyti, tačiau išvadomis jie gan šykštūs ir atsargūs, ypač strategijos klausimais, taip pat sąvokų ir vykdymo atžvilgiu. Mūšių dauguma vyko žemėje, bet daug vietos duota aviacijos grupės veiklai.

Ypač dramatiškai atpasakojama šiurpus 23-čios pėstininkų divizijos, ir jos pagelbinių padalinių (estų ir latvių) prasiveržimas iš šiaurės Estijos į Kuršą, pro Muno, Dago ir Ozelio salas, saugančias Rygos įlanką.

Paskutiniai veikalo trys straipsniai pasakoja kovas ties Klaipėda ir Karaliaučiumi, kurių metu svyruota, ar laikytis ilgiau, ar prasiveržti į vakarus ir sutrumpintu frontu tiksliau Vokietijos vidurį ginti.

Karo vyksmus studijuojantiems kariškiams bus ypač įdomūs ir naudingi prie straipsnių pridedami vadų įsakymai, planavimai, aviacijos smūgių žygiai ir mūšių eiga. Vokiečių apstus taktikos ir technikos patyrimas šiame pasitraukime, be abejojimo, bus naudingas kariams pastudijuoti. Orientacijai pridėta visa eilė žemėlapių ir brėžinių.

V.

ANGLŲ ADMIROLO KARAS BALTIJOJ

Londone neseniai pasirodė dar vienas veikalas, pavaizduojąs anglų laivyno paramą Estijai ir Latvijai (netiesioginiai ir Lietuvai) apginti jų tik neseniai paskelbtą nepriklausomybę, 1918-19 metų tarpsnyje, prieš bolševikų ir kitų pastangas vėl užkarti Pabaltijui caristinį imperializmą - kolonializmą. Tai kapitono Goeffrey Bennetto "Cowan's War", kurį Londono Times literatūros priedas recenzuoja antrašte "Britain in the Baltic".

Gan plačiai temą savo laiku (1959) apžvelgė amerikietis istorijos prof. Edgar Andersonas, straipsniu, tilpusiu Journal of Central European Affairs, "The British Policy Toward the Baltic States, 1918-1920", pasinaudodamas K. J. Jurgėlos "History of the Lithuanian Nation" (1948), Bilmanio "History of Latvia" (1951) ir esto Ustalos "The History of the Estonian People" (1952), taip pat vokiečių ir anglų dalyvių išspausdintais prisiminimais.

Anglų diplomatijos duris pirmusyk paklabino latvių ir estų organizacijų atstovai Maskvoje, kada paklausė anglų chargė d'affaires Lindlay, ką Londonas galvoja apie Pabaltijo kraštų nepriklausomybę. Tai buvo 1918 m. sausio mėn. Anglija netrukus (gegužės 3 d.) pripažino Estiją de facto. Latviją panašiai pripažino lapk. 11 d. Abi buvo vokiečių okupuotos, kai kovo mėn. bolševikai ir vokiečiai pasirašė taikos sutartį Lietuvių Brastoje.

Kaizerio imperijai pasidavus alijantams, bolševikai suorganizavo savo komisariškas vyriausybes Estijai, Latvijai ir Lietuvai. Raudonoji armija ėmė briautis paskui pasitraukiančius vokiečius, kurie, pagal lap. 11 d. paliaubas, neturėjo trauktis, alijantams neįsakius. Anglijos užs. reik. pasekretorius, Sir Robert Cecil lapkr. 20 pareiškė, kad Londonas siųsiąs į Baltijos jūrą karo laivų ir ginklų padėti estams. Tokiu būdu, tapo sudaryta VI Lengvųjų skaidruolių eskadronas (20 įvairių karo laivų). Admirolo Alexander Sinclair vadovybėje buvo įsakyta jam vykti į Baltijos jūrą. Liepoją jis pasiekė gruodžio 1 d. Talliną gruodžio 12 d., kaip tik laiku padėti estams atmušti bolševikus.

Susidūrimuose su bolševikų laivynu anglai neteko vieno skraiduolio ir keletos minų žvejotojų. Gruodžio 18 d. anglai padėjo latviams atsiimti iš raudonųjų Rygą, o susidūrime su bolševikais 26 gruodžio anglai paėmė nelaisvėn du rusų naikintuvus ir privertė rusus užsidaryti Kronštate. Anglų kariškiai ir doplomatai užtikrino estų, latvių ir lietuvių atstovus, kad Londone yra apsispręsta padėti ginti Pabaltijo kraštus prieš bolševikus, kiek tik laivyno pabūklai sieks.

Tuomet anglams, tačiau, rūpėjo ne tiek Pabaltijo tautų apsisprendimas, kiek nemėgimas bolševikų. Tikėdami, kad bolševikai neilgai gyvensią, o po jų ateisianti tikra "tautos balso" išrinkta "teisėta" vyriausybė užimti carų vietą, anglai mėtė pėdas, nenorėdami neatšaukiamai pripažinti Pabaltijo tautų nepriklausomybę, nes abejojo, ar laukiamoji "tei ėta" Rusijos vyriausybė tam pritartų.

Tokiuose svyravimuose premjeras Lloyd George gana staigiu mostu 1918 m. gruodžio 31 d. įsakė admirolui Alexander - Sinclair grįžti namo. Anglų laivynas 1919 sausio 3 d. iš Rygos ir išplaukė. Alijantams Prinkipo konferencijoj sausio 22 d. "teisėtos" Rusijai vyriausybės sudaryti nepavykus, o Pabaltijy pradėjus veikti gen. von der Goltzui, anglai vėl apsigalvojo, nes nenorėjo nė vokiečių įsistiprinimo Pabaltijo kraštuose.

Todėl buvo sudaryta kitas eskadronas (I lengvųjų skraiduolių) Baltijai ir pavestas admirolui Walter H. Cowanui. Šis dalinys jau buvo stipresnis, negu pirmasis. Turėjo nuo 65 iki 100 visokių laivų ir aviacijos grupę. Jo uždavinys buvo prižiūrėti Goltzą (vėliau Bermontą), bolševikus ir paremti Pabaltijo tautas. Tiek patiriame iš prof. Andersono.

Šito tai admirolo Cowano "karą" kapitonas Bennett ir pavaizduoja savo veikale. Eskadronas veikė iki 1919 gruodžio 25 d., kada buvo paleistas namo. Palikta tik skraiduolis ir keli naikintuvai komodoro Duffo vadovybėje. Admirolo Cowano daliniams teko apšaudyti bermontininkus ties Ryga ir Liepoja (191 spalių 15 d.) ir kelis sykius susikirsti su bolševikais. Apnaikinta du rusų šarvuočiai, sunaikintas vienas skraiduolis, trys naikintuvai, du povandeniniai, vienas pov. laivams aptarnaująs laivas, keturi torpedininkai ir keletas mažesnių laivų. Anglai neteko vieno lengvo skraiduolio, dviejų naikintuvų, vieno povandeninio, keturių minų žvejotojų, devynių smulkių torpedininkų ir keletos mažesnių laivų — viso 164 jūrininkų ir 7 lakūnų (prof. Andersono duomenys). Įdomu, kad admirolas Cowan prisiųsto alijantams vadovauti prancūzų gen. Niesselio elgesį ir įsakinėjimus Pabaltijy pavadino "madness".

Londono Times literatūros priedas apie Benneto veikalą pasakoja:

Anglų admirolams dažnai tekdavo eiti ne tik jūrininkų, bet ir diplomatų pareigas. Admirolo Sir Walter Cowano uždaviniai Baltijoje Pirmojo pasaulinio karo pabaigos metu buvo tikras piktas diplomatinis sapnas. Nenugalėta vokiečių armija, baltieji rusai ir stiprūs bolševikų būriai veikė žemyne, visokiais būdais prie-

MacARTHURAS I PASAULINIAM KARE

Apie šios epochos žymiuosius asmenis, apie mokslininkus, profesorius, moksluose įvedusius "ištisas revoliucijas", apie pasiaukojusius dėl žmoniškumo, laisvės, o ypač karius, labai mažai težinome.

Užtat visi žinome, kad kur nors pasaulio krašte esanti kokia "modelistė", ar šiaip pana, turinti gražesnį veidelį ir ... ilgesnes kojas, kokias suuodžia filmų direktoriai, ištreniruoja, nes daugumoje jos yra neinteligentiškos ir be talentų, o vėliau įkiša į kinų ekranus, arba televiziją. Esame apkrauti storiausiu sluogsniu jų reklamų; ištisas tonas popierio spauda pašvenčia tam ... Apie jas žinome, ką valgą pusryčiams, kiek ir kokios veislės turi šunų ir meilužių. Nesigaili pareklamuoti taipogi ir vyriškąsias žvaigždes.

Labai mažai, tačiau, žmonės ką nors tikra žino apie puikų žmogų, žymųjį karį gen. MacArthurą, kuris II Pas. kare, pasitraukdamas iš Filipinų salų, pasakė: "We shall return", ir sugrįžo.

Žurnalas "Life" tikisi gauti serią straipsnių iš II Pas. karo, o dabar spausdina gen. MacArthuro atsiminimus iš I Pas. karo. Tie atsiminimai tikrai yra įdomūs, pilni paaiškinimų ir būdingų pastabų. Kai JA Valstybės stojo karan, MacArthuras — jaunas karininkas — telefonu sužinojo, kad Ekspediciniam Korpui į Europą vadovauti paskirtasis vadas mirė.

Jis tuojau nuvyko pas prezidentą Wilsoną ir apie tą nepaprastą įvykį atraportavo. Tada prezidentas atskirame kambaryje su atatinkamais pareigūnais vedė pasitarimus. Jiems išėjus, prezidentas MacArthuro paklausė, ką jis numatytų tai vietai tinkamu. MacArthuras pasakė, kad gali pareikšti tik "savąją privačią nuomonę", ir numatytų gen. Pershingą. Taip ir įvyko.

Majoro laipsnį turėdamas, MacArthuras Europoje kaunasi priekinėse linijose. Jis drąsus iki pašėlimo, eina su kareiviais žvalgybon, kautynių patrulio sudėtyje, nes nori pats įsitikinti su kokiu priešu reikės turėti reikalą. Po kruvinų kautynių jam pasipylė apdovanojimai už drąsą ir sumanumą, kur ne kartą vienos paros kautynėse krinta po 1,000 kareivių, kur MacArthuras nemiega ir nevalgo iš eilės 4 paras.

Amerikos karo vadovybė, taipogi ir prancūzai, pripažino jį "geriausiu vadu fronte". Jo "Rainbow" divizijos kariai įteikė jam auksinę papirosinę (portcigarą) su įgraviravimu: "Veikliausiam iš veikliausių".

Bet, kaip ir visur, atsirado ir kiti "veiklieji", taip vadinamieji, paradų "didvyriai". Jie prieš gen. Mac Arthurą pradėjo leisti įvairius šmeižtus, purvais drabstytis. Mat, MacArthuras nenešioja kautynių šalmo, nesinešioja priešcheminės apsaugos dujokaukės, nesinešioja jokio ginklo, net ir pistoleto, kad lenda į pirmąsias apkasų linijas, bet ne vadovauja iš vadovietės (iš užpakalio) ir t.t.

Tokie visi prieš MacArthurą nukreipti raportai buvo sudėti į krūvą ant vyr. kariuomenės vado gen. Pershingo stalo. Vieną dieną jis peržiūrėjęs, uždėjo sekančią rezoliuciją: "Baigti nesąmones!". Pershingas buvo protingas žmogus ir pasipiktinęs nusviedė visus purvus, kuriais buvo drabstomas MacArthuras.

Įdomu, kad ties Sedanu buvo susidaręs momentas, kai amerikiečiai galėjo sutriuškinti vokiečius ir baigti karą, bet tam pasipriešino alijantų štabas, nes norėjo, kad prancūzai patys iš vokiečių atsikovotų garbę. (1870 m. ties Sedanu pralaimėję kare su prūsais). Jei amerikiečiai Sedaną būtų paėmę, anksčiau būtų baigtas ir karas, kuris dar kiek laiko tęsėsi ir tūkstančiai karių žuvo...

Gen. Pershingas išsiuntė iš Prancūzijos MacArthuro pakėlimą į generolo majoro laipsnį, bet raštas kur tai Vašingtone "užstrigo".

Karas baigėsi, leimėjusi pergalę kariuomenė grįžo Amerikon, bet niekas karių nesveikino, niekas jais nesiįdomavo.

—Nebuvo sveikinimų kovojusiai kariuomenei, niekas nenorėjo matyti mus parade, atrodė, kad niekas apie karą net negirdėjo, — rašė generolas MacArthuras.

K. M. Juozas Šarūnas

šindamiesi Pabaltijo tautų nepriklausomybei, kurią ginti buvo vyriausias admirolo Cowano uždavinys. Jūroje gi veikė gana stiprus bolševikų laivynas, turėjęs šarvuočių ir povandeninių, be to, gynęsis dar ir plačiomis minų juostomis. Anglų lengviems skraiduoliams ir naikintuvams nebuvo maloni ir Baltijos žiema. Londone gi visi buvo užimti rašyti Versalio sutartį, todėl nebuvo kam pateikti aiškių įsakymų, ar duoti stiprios paramos. Derindamas puolimo taktiką su ryžtu siekti pavestą uždavinį, Cowanas susilpnino ir suparaližavo bolševikų laivyną. Tuo pačiu davė ir lemiamos karišKos bei diplomatinės paramos kovojančiom Pabaltijo valstybėm. Tai atliko eskadronas, kurio daugelis vyrų, nusivylę nesulaukdami demobilizacijos ar atostogų, buvo beveik pasiruošę maištauti. Tikrai vertingas laivyno istorijos lapas!

Kapitonui Bennetui buvo netaikomos 50 metų prie archyvų neprileidimo taisyklės. Todėl jis galėjo pasinaudoti daugeliu laivyno dokumentų, prie kurių kitaip nebūtų priėjęs. Be to, sunaudojo visą jau išspausdintą medžiagą ir rusų bei vokiečių šaltinius. Tokiu būdu pavyko ne tik gana smulkmeniškai pavaizduoti visus laivyno žygius, bet ir visą diplomatinį užnugarį nušviesti.

V.

NEI TAIKA, NEI KARAS

Ar pasibaigė II pasaulinis karas? Atrodo, lyg ir taip. Juk gi Europoje nebekariaujama. Yra net asmenų, kurie net spėlioja III pasaulinį karą įvyksiant.

Iš tikrųjų, gi, jei taikos sutartis visų kariavusių valstybių nepasirašyta, tai padėtis ir pasilieka nei karas, nei taika. Sakoma, Lenkijai laikinai leista užimti buv. Vokietijos sritys iki Oderio - Neisės linijos; Sovietų Rusijai leista inkorporuoti Mažoji Lietuva (Karaliaučiaus sritis); Pabaltijos kraštų sovietinė okupacija nepripažįstama, taigi ji yra laikina. Betgi nei piršto nepajudinama tiems laikinumams pašalinti: nustatyti galutinas valstybių sienas ir pašalinti okupacijas (taipgi ir Pabaltijo valstybių). Jau antra dešimtis metų žaidžiama pažadais: didžiosios valstybės sakosi siekiančios taikos, sakosi norinčios pašalinti priespaudą, kolonializmą.

Tikrumoje, gi, daroma priešingai. J. A. V-ės nei negalvoja, kad reiktų apjungti Vokietiją (kalbama tik apie laisvą priėjimą prie Berlyno); kad Europoje Sovietai bent jau atsitrauktų į savo prieš II Pas. karą turėtas sienas. Anaiptol: pasaulinėje istorijoje dar nebuvo tokio fakto, kad karo vadovybė norėtų laimėti karą, o civilė vadovybė jai tai sutrukdytų, — kaip tai buvo su Korėjos karu, arba dabar Pietų Vietnamo kare! Argi bandoma nukirsti komunistų tiekimo kelius, nors gal ir tektų bombarduoti Šiaurės Vietnamo bazes? Diemo valdžia buvo negera, kam infiltruotus komunistų budistus persekiojo, o naujoji valdžia gali pa-

sigirti tik didesniais kare nuostoliais ir iniciatyvos netekimu.

Tai lyg savotiškas pokštų krėtimas toki, kaip Korėjos ir Vietnamo karai. Argi nevisur ten kyšo sovietinė ranka, o su sovietais deramasi ir einama prie vadinamo šalto karo likvidavimo. Su dideliu pamėgimu žaidžiama tąja, vadinama, kinų ir sovietų Rusijos "nesantaika" taip, kaip tebežaidžiama nuo pat 1948 m. su Jugoslavijos ir Sovietų Rusijos "nesantaika". Tas savotiškas spektaklis — teatras siekia tik vieno tikslo: sustiprinti ir konsoliduoti sovietinę imperiją.

Antra vertus, JAV-ės tik šiaušiasi, jei Europoje kyla nacionalistinės idėjos, jei atsiranda valstybės, kurios kratosi Amerikos globos. Taip lygiai ir sovietų okupuotoje Lietuvoje nemėgstamos nacionalistinės "atgyvenos". Tad kaip galima kalbėti, kad Vakarų pasaulis užhipnotizuotas, kad jis dar vis nesupranta Sovietų pavojaus ar jų ruošiamos pasaulinės vergijos? Puikiausiai supranta, ypač tie "privilegijuotos" tautos intelektualai, kurie įvairių augštų pareigūnų bei patarėjų kėdėse sėdi Vašingtone. Jie, keldami triukšmą prieš komunistus, iš tikrųjų, pagal galimybę, pagelbsti jiems įsigalėti pasaulyje. Ar JAV norėjo padėti Prancūzijai, kai ši kariavo su komunistais Šiaurės Vietname? Mendelis (Mendes - France, irgi privilegijuotos tautos atstovas) "geraširdiškai" pardavė Š. Vietnamą komunistams. Ar galėjo JAV įgaliotinis Harimanas nesuprasti, prie ko veda koalicinė su komunistais vyriausybė, kokią jis aprobavo Laose?

Jei Sovietai nekenčia ir bijo nacionalinių vyriausybių, tai lygiai tokių ir JAV nefavorizuoja. Ar ilgai išsilaikytų ant molinių kojų stovįs kolosas — Sovietų imperija, jei pajudėtų suvienyta V. Europa iš vienos pusės, o Čiang- Kaišekas iš kitos pusės? Todėl šešėlyje stovintieji JAV komunistų simpatikai visą laiką "dainuoja" apie sovietų pavergtų tautų išlaisvinimą be karo, atseit, taikiu būdu, nes jie labai gerai žino, kad sovietų kariuomenė subyrėtų, ją tik prisilietus, žinoma, ne taikiu būdu, o karu. Ir pasiduodančių sovietų karių tautiniai pulkai citų atvaduoti iš po sovietiško jungo savo tėvynių, jei vedantieji prieš sovietus karą neturėtų užkariavimo ambicijų, kaip kad turėjo vokiečių Hitleris.

Ar reikėtų kalbėti tokias nesąmones, kad V. Europa negalėsianti apsiginti nuo sovietų, jei JAV atitrauktų iš ten savo ketvirčio milijono kariuomenę. Amerika apsaugo Europą ne nuo sovietų, bet priešingai, apsaugo sovietus nuo Europos. Lygiai tas pats yra su Čiang-Kaišeku, kuriam neleidžiama išsikelti į Kinijos žemyną. Visai tas pats, ar dar blogiau yra su Kuba, kurioje sėdi iki dantų raketomis apsiginklavusi įvairių sovietiškų tautų kariuomenė ir, įkūrusi povandeninių laivų bazę, terorizuoja Lotynų Amerikos respublikas.

Tai kokia čia taika, jei Kubos pasiųsti perversmininkai terorizuoja Boliviją? Tai argi čia ne karas, jei taip dažnai buvo bombarduojamos nac. kinų salos Quemoi ir Matsu? Tai kodėl gi Amerika nepaskelbia karo bent jau Š. Vietnamui ar net kom. Kinijai, jei Amerika vistiek siunčia tūkstančius savo kareivių į P. Vietnamo džiungles, kur jie guldo savo galvas kovose be paskelbto karo? Kokia, gi, čia taika, jei milijonai išleidžiama karui P. Vietname? Argi tai taika, jei 50 milijardų išleidžiama ginklams (karo biudžetui), ir JAV metinis biudžetas yra didesnis negu buvo karo metu?

Amerikai neužtenka kelių, neužtenka mokyklų, neužtenka ligoninių, o švaistomasi nesustojamai ginklavimusi, kurio juk produktingu pavadinti negalima, jei rimtai nesiruošiama kariauti, o tik palaikoma tas nei karo, nei taikos metas. Ar nebus teisingiau, jei pasakysime, kad viskas daroma planingai ir pramatant ateitį. Jei civilinių valdininkų "armija" didinama, jei kariuomenės įtaka mažinama, neleidžiant jų vadams kalbėti be cenzūros, jei iš kariuomenės pašalinami generolai — aiškūs prieškomunistai, jei "šaltajame" kare visa iniciatyva perleidžiama sovietams, — tai ar mes nesiartiname, žingsnis po žingsnio, prie valstybinio planavimo? O juo daugiau ekonominio gyvenimo sričių apims valstybė, juo ji bus labiau centralizuota ir juo greičiau tas išgirtasis Amerikos demokratizmas išvirs į biurokratizmą, į valstybinį monopolizmą, kuris su laiku bus panašus į sovietinį kapitalizmą.

Jei būtų nuoširdžiai norima taikos, tai būtų ruošiamasi ne sugyventi su sovietais, bet juos nubausti už tą žiauriausios rūšies neokolonializmą, kurio nedrįsta paliesti Jungtinių Tautų auditorijoje nei viena ten atstovaujanti tautos delegacija. Jei dažnu atveju puslaukiniai Afrikos juodukai išlaisvinami, ir tiek garsiai plepama apie Portugalijos ir Pietų Afrikos priespaudą, tai kur gi balsai tų humanistų, kurie nenori matyti kančias ir upelius kraujo Vidurio ir Centro Europos kankinamų tautų?

Nei taika, nei karas, — toks stovis norima galimai ilgiau palaikyti tam, kad pasaulyje liktų tik dvi diktuojančios valstybės: Sovietija ir J. A. V.-bės. Todėl ypač vengiama supažindinti Europos valstybes su atominių ginklų gamybos paslaptimis; gi, sovietai per viešus ir slaptus šnipus tas paslaptis iš Amerikos nekartą jau išgavo. Ir laukime, o gal ir sulauksime, tų bičiuliavimo JAV su sovietais rezultatų — tąsos tos "nei taikos, nei karo" politikos, kuri pagal užplanavimą turėtų privesti prie sukūrimo vienos viso pasaulio "demokratinės" valstybės.

K. Č.

ARKIVYSKUPO KAREVIČIAUS PAGERBIMAS

"Nors taip toli —už okeano,
Matau tave, Tėvyne mano"...
M. Gustaitis

Nors beveik pusšimtis metų ir tūkstančiai mylių, kalnai bei okeanai, išlikusius kūrėjus - savanorius skiria nuo tų atmintinų vietų bei įvykių, istorijos raidoje įvykusių mylimoje tėvynėje, jie neužmiršta jų, nė asmenų, turėjusių su jais santykių bendroje kovoje dėl tėvynės laisvės ir nepriklausomybės atkūrimo.

Šių metų kovo mėn. 1 dieną, čikagiečiai kūrėjai - savanoriai gražiai pagerbė arkivyskupo Pranciškaus Karevičiaus, LKSK Sąjungos garbės nario, šviesų atminimą. To didžiojo lietuvio veikla buvo glaudžiai susijusi su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu. 1919 m. gegužės 11 d. Kaune, Rotušės aikštėje, jis iškilmingai prisaikdino ir palaimino pirmuosius Lietuvos kariuomenės savanorius. Vėliau jis prisaikdino ir kitus Lietuvos kariuomenės pulkus, šventino pirmojo Lietuvos prezidento Antano Smetonos Karo mokyklą; 1934 m. birželio mėn. 23 d. dalyvavo iškilmėse pašventinant Nežinomojo Kareivio kapą, Karo muzėjaus sodelyje, Kaune. Be to, jis visada noriai ir džiugiai dalyvaudavo kariuomenės dalinių iškilmėse, bei kūrėjų - savanorių suvažiavimuose, kur tardavo savo prielankų, malonų, ganytojišką žodį.

Todėl, be pačių rengėjų, minėji-

1964, kovo mėn. 1 d. Čikagoje minint LKSK S-gos garbės narį, a.a. arkivyskupą Pranciškų Karevičių; Čikagos istorikų draugijos p-kas kun. K. A. Matulaitis skaito paskaitą apie arkivyskupo gyvenimą ir jo patriotinę - lietuvišką veiklą.

me — pagerbime dalyvavo daug čikagiečių, kurių pirmose eilėse buvo Lietuvos generalinis konsulas dr. P. Daužvardis, vyskupas V. Brizgys, generolai, pulkininkai, daug kitų laipsnių karininkų; ramovėnai, kunigai, šauliai ir kiti vyrai bei moterys pripildė salę.

Kūrėjų - savanorių skyriaus pirmininkas J. Tamulis, atidarydamas tą retą gražų susirinkimą — posėdį, tarė trumpą žodį ir vadovavo minėjimui. Su atitinkamomis apeigomis salėn buvo įnešta kūrėjų - savanorių, ramovėnų ir šaulių organizacijų vėliavos, kurios išsirikiavo už prezidiumo stalo, ties kuriuo, ant sienos, tarp JAV vėliavos ir Lietuvos Trispalvės, po kryžiumi, kabojo gedulo kaspinu aprištas arkivyskupo Karevičiaus portretas. Kūrėjų - savanorių vėliava, kurioje aiškiai spindėjo gražus įrašas: "Dieve padėk — Tėvynę ginam", stovėjo viduryje, tarp kitų org. vėliavų.

Po prasmingos kunigo Pr. Garšvos invokacijos, labai gražią, jautrią ir giliai prasmingą kalbą pasakė Lietuvos generalinis konsulas dr. P. Daužvardis. Kūrėjus - savanorius jis pavadino idealistais, kurie ne dėl kokių ten medžiaginių interesę, karjeros ar ordenų, o iš didžios idėjos ant Tėvynės laisvės aukuro sudėjo brangiausią savo auką — gyvybę ir sveikatą. Jaunajai mūsų kartai, o ypač kūrėjų - savanorių palikuonims (kurių nemaža juk yra) linkėjo pasekti tuo pavyzdžiu ir gyventi jų idealais.

Keliais brandžiais sakiniais dr. P. Daužvardis arkv. Karevičių vaizdžiai apibūdino, kaip didį lietuvį ir garbingą, savo pareigoms atsidavusį ganytoją, kuris nebodamas net Vatikano sluoksnių spaudimo, lenkams, kurių valdomoje vyskupijoje anuo metu nemaža buvo, ir kurie atkakliai reikalavo ir bažnyčioje tęsti iki tol besireiškusį lenkiškumą, nepataikavo. Pirmoje vietoje visur statė lietuvybę, lietuvių kalbą, gynė lietuvių reikalus. 1915-18 metais, kai vokiečių okupacinė valdžia Lietuvoje, numanydama arkivyskupo didelį autoritetą tautoje, bandė jį paveikti paklusti jų norams ir reikalams, jis atsakė: "Galite mane ištremti, galite nužudyti, bet priversti mane elgtis prieš mano sąžinę, prieš savo tautą —negalite". Jis buvo kietas šaunus žemaitis, gimęs Giršinuose, Mosėdžio valsčiuje.

A. Gintneris, žurnalistų sąjungos pirmininkas, sveikino savanorius savo, žurnalistų ir šaulių sąjungos vardu, pasakydamas trumpą, drūtą žodį, pasigrožėjo kūrėjų - savanorių gražiu mostu — paminėti tą didį lietuvį. Jo šviesiam atminimui pagerbti, turėtų būti išleista speciali monografija. Birutininkės negalėdamos asmeniniai dalyvauti, savo sveikinimus ir linkėjimus atsiuntė raštu.

Įdomią ir turiningą paskaitą apie arkv. Karevičių skaitė istorikų draugijos pirmininkas kun. K. A. Matulaitis. Jis pabrėžė, jog kūrėjų - sa-

Lietuvos Vyčių salėje, susirinkę kūrėjai - savanoriai paminėti arkivyskupą Pr. Karevičių. Pirmoje eilėje iš k. į d. matome: Lietuvos generalinį konsulą dr. P. Daužvardį, vyskupą Vincentą Brizgį, generolą M. Rėklaitį, plk. P. Genį; toliau matome gen. K. Musteikį, kanauninką V. Zakarauską, ir kt.

vanorių sąjungos garbės narys, arkv. Pr. Karevičius, 12 metų valdė milijoninę Žemaičių vyskupiją. Nuo pat ingreso į Kauno katedrą, vyskupijos viršūnėse įvyko didis persilaužimas į lietuvišką orientaciją: lietuvių kalba įgijo piliečio teises ne tik vyskupo rūmuose, bet ir katedroje, seminarijoje, viešuose kunigų susirinkimuose ir parapijose. Nors a. a. Ganytoją neapkentė ir nuolat skundė Apaštališkajam sostui vietiniai lenkai, "obyvateliai" ir arkv. Karevičiui reikėjo pačiam šventajam Tėvui aiškintis, bet jis nepaisė tų visų kliūčių, o visa savo širdimi ir arkivyskupo ganytojiška galia, rėmė lietuvybę ir laimėjo. Bažnyčią jis priartino prie lietuvių tikinčiųjų, lenkų kalbą bažnyčioje pastatė į jai tinkamą vietą ir lenkuojančius kunigus įsąmonino; jis sutapo su tauta. Papasakojęs garbingojo arkivyskupo I Pasaulinio karo meto odisėją po pasaulį, vėliau jo vizitą pas to meto vokiečių galiūnus, feldmaršalus Hindenburgą ir Liudendorfą ir kt., Lietuvos nepriklausomybės bylos reikalu, apie jo gyvą lietuviškumą, uolų ir nuoširdų tikėjimą, didį išsimokslinimą, pavadino jį Dievo žmogumi (Homo Dei), kaip jis dar gyvas tebebuvo vadinamas bažnytinės hierarchijos sluoksniuose.

Po oficialios minėjimo dalies, Lietuvos Vyčių choras, pagerbus žuvusius ir išlydėjus vėliavas, muziko Fausto Strolios vadovaujamas, puikiai padainavo keletą liaudies dainelių. Grakšti aktorė Birutė Briedienė įspūdingai padeklamavo "Per pasaulį keliauja žmogus" (B. Brazdžionio). Gražiai solo padainavo jauna, daili solistė E. Zapolienė. Pianu akomponavo jaunas pianistas Mykolas Drunga.

Labai gražiai pasirodęs choras, dirigentas, solistė, deklamatorė ir jaunasis pianistas kūrėjų - savanorių skyr. p-ko J. Tamulio buvo apdovanoti gėlėmis. Minėjimo dalyviai paskaitininkui ir kt. programos dalyviams dėkodami nuoširdžiai plojo. Visuomenė dėkinga kūrėjams - savanoriams už tokią retai pasitaikančią, puikiai organizuotą ir labai tvarkingai pravestą, giliai prasmingą ir patriotinę akademiją.

Kalpas Uoginius

Chicago, 1964. 4. 22 d.

BENRARAŠTIS NR. 79

Liečia;

1. 1863 m. sukilimo knygos išleidimą.
2. Premijų Fondui pinigų siuntimą.
3. L. B. rinkimus
4. Ramovės leidinių - knygų platinimą.

1. LVS Ramovės New Yorko skyrius ir KARIO redakcija bei administracija, kaip žinote iš spaudos, ėmėsi leisti dr. K. Jurgėlos naujai parašytą knygą apie 1863 m. sukilimą Lietuvoje. Jie prašo Centro Valdybos ir ramovėnų skyrių talkos. C. Valdyba pati turi dar neapmokėtų skolų už mūsų I-jo dešimtmečio metraštį ir todėl naujorkiečius gali paremti tik moraliai. Lietuviškų istorinių knygų leidimas bendrai yra geras darbas, bet pelno jis neduoda, o išspausdinimui reikia nemažai pinigų. Ypač brangi spauda čia, JAV, todėl reikalinga talka ir auka. Kadangi knygos tema yra tautos ginkluotas sukilimas, tai ramovėnams pritiktų ją ir išleisti.

Pakartotinai New Yorko skyriaus pirmininko ir KARIO redaktoriaus prašomi, siunčiame Jums pasiryžėlių raštą.

Nežiūrėkite į jame nustatytą kietai minimalinę 150.00 sumą, kaip į kontribuciją. Laikykite, kad tai mum įprasta auka palaikyti kovojančio nario veiklą. Leidėjai tikisi, kad pajėgesni skyriai suaukos žymiai daugiau.

Kiek panašius raštus esame išsiuntinėję šauliams, birutininkėms, savanoriams ir kt. Aukos jau pradėjo plaukti ir skelbiamos KARYJE

Prisidėję prie knygos išleidimo, manome, tuo būdu, ramovėnai nors iš dalies įvykdys visuotino suvažiavimo nutarimus, kuriais entuziastiškai buvo užsiangažuota $12,000 — 15,000 suma.

Dėl galimų neaiškumų prašome kreiptis tiesiog į sumanytojus - leidėjus. Jiems ir pinigus siųskite, o C. Valdybą tik informuokite — praneškite: kas, kada, kam ir kiek išsiųsta.

2. Skyriai, dar neatsiuntę Premijų Fondui pinigus, prašomi tai nedelsiant padaryti.

3. Visi kolegos ramovėnai raginami aktyviai dalyvauti LB Tarybos rinkimuose 1964. 5. 9-10 d.d.

4. C. Valdyba dar turi RAMOVĖS 1-jo dešimtm. ir Žalgirio mūšio knygų, kurias visi nariai gali įsigyti ir sau ir dovanoms.

Prof. St. Dirmantas
Pirmininkas

Jonas Gaižutis
Sekretorius

LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ ISTORIJA

Atkurtos Lietuvos nepriklausomybės laikotarpyje buvo nesuspėta paruošti ir išleisti tų kovų istorija. Jos rašymas buvo įpusėtas. Dokumentai ir istorinė medžiaga buvo surinkti. Bet viskas liko krašte ir pateko okupantui. Išeivijoje atsidūrę lietuviai kariai susibūrė į LVS Ramovę. Nuo sąjungos įsikūrimo (1950 m.) pirmųjų dienų sąjungos vadovybė rūpinosi Lietuvos karo istorijos veikalo paruošimu, buvo pradėta rinkti medžiaga ir rašyti atsiminimai. Tos pastangos neatnešė lauktų rezultatų. Nedaug buvo sulaukta atsiminimų. Maža ir dokumentų buvo surinkta. Tačiau užsibrėžto tikslo — paruošti ir išleisti minėtą istoriją, ramovėnai neatsisakė. 1958 m. kovo 8 d. LVS Ramovė centro valdyba priėmė šį nutarimą: numatytą istorinį veikalą būtinai paruošti ir išleisti; platesnė įžanga turėtų būti jungtimi tarp žilos senovės ir Nepriklausomybės atstatymo. To veikalo turinį paruošti buvo sudaryta speciali komisija, kuri jai pavestą darbą atliko 2-jų mėnesių bėgyje. Veikalo turinį priėmus (žiūr. LVS Ramovės Pirmas Dešimtmetis 1950-1960, 71 ir 342 psl.) 1958 m. gegužės 10 d. buvo sudaryta redakcinė komisija, kuri veikalą ruošia ir rūpinasi jo išleidimu. Tos komisijos narys Kazys Ališauskas, Nepriklausomybės Kovų aktyvus dalyvis ir žinomas tų kovų tyrinėtojas - istorikas, sutiko "Kario" korespondentui atsakyti į keletą klausimų minėto veikalo reikalu.

K. Mielas kolega, žinau, kad Tamsta su siela ir kūnu esi atsidavęs atkurtos Lietuvos Nepriklausomybės Kovų istorijos rašymui. Ką Tamsta, bendrai, galėtumėte pasakyti apie tą didelį ir svarbų darbą?

A. Malonu, kad mielas kolega susirūpinote šiuo klausimu ir norite lietuvių visuomenę painformuoti. Tenka pasakyti, kad toji istorija turėjo būti parašyta Lietuvoje. Tuo buvo susirūpinta tuojau kovoms pasibaigus. Buvo surinkta veik visa archyvinė medžiaga. Paskiri epizodai buvo mėgėjų aprašyti ir atspausdinti karinėje spaudoje. Darbas buvo patikėtas rašytojams - literatams, bet ne istorikams. Tiesą pasakius, istorikų tuo laiku labai mažai turėjome. Visi jie buvo užimti. Vėliau jų Lietuva prisiaugino. 1937-38 m. prie šio darbo buvo įtraukti ir is-

torikai. Darbą įpusėjus, Lietuvą užpuolė priešas ir viskas sugriuvo. Išeivijoje tą darbą teko pradėti iš naujo.

K. Prieš kiek laiko dienraštis "Naujienos" smarkiai apkaltino visus išeivijoje esančius mūsų karius, pradedant generolais ir baigiant eiliniais, už tai, kad jie iki šiol dar neparašė Lietuvos karo istorijos. Tamsta esi karo istorikas ir, gal būt, to kaltinimo labiausiai paliečiamas. Ką į tai galėtumėte pasakyti?

A. "Naujienose" tuo reikalu rašė žurnalistai J. Cicėnas ir J. Jašinskas. Jie žino gerai, kad visuomenė tuo įdomaujasi. Tad rašo, klausia ir reikalauja. Tačiau šis darbas išeivijos sunkiose sąlygose neįmanomas greitai atlikti. Norima duoti, kiek galima, išsamesnę, platesnę Nepriklausomybės kovų istorija. Bet vis dar trūksta dokumentinės medžiagos. Ji ieškoma. O tam reikia daug laiko, nes rūpi kuo plačiau ir kuo tiksliau parašyti.

K. Atrodo, kad nežiūrint sutinkamų sunkumų ir kaltinimų, veikalo rašymas vyksta. Įdomu būtų sužinoti, kiek toli su veikalo rašymu pažengta ir kada bus paruoštas spaudai?

A. Daug padaryta. Bet dar labai daug liko padaryti. Kada bus parašyta, negaliu net apytikriai pasakyti. Gal 1965 ar 1966 metais? Jau yra parašyti skyriai: Lietuviai kariai Rusijoje; Kautynės prie Kėdainių, Jiezno ir Alytaus; Kurklių kautynės; Salako paėmimas; Radviliškio ir Giedraičių kautynės; dalinai aprašytos Širvintų kautynės. Manome, tačiau, kad dar yra daug ir didelių spragų. Nenorėdami gaišinti laiko, rašome ne iš eilės, įvykių eigos tvarka, bet atsižvelgiant į tai, kiek turima medžiagos kuriai nors temai ar epizodui. Dabar pats stengiuos ir kitus raginu rašyti chronologine įvykių eigos tvarka. Gi, spragos yra užpildomos, gavus papildomų dokumentų.

K. Suprantama, kad istorijos rašymas neįmanomas, neturint po ranka pripažintus šaltinius, dokumentus ir faktinę medžiagą. Įdomu, kaip su šiuo klausimu sekasi dorotis?

A. Be dokumentinės medžiagos neįmanoma parašyti istorijos. Naudojamės Lietuvoje nepriklausomybės laikais surinkta medžiaga, kuri tilpo: Karo Archyve, Mūsų Žinyne, Karyje. Daug medžiagos turime. Bet dar labai daug jos trūksta. Ieškome ir stengiamės ją gauti.

K. Ar galėtumėte jau dabar apytikriai pasakyti, kiek būtų to veikalo spausdintų puslapių, kiek iliustracijų, schemų, žemėlapių ir pan.?

A. Tai bus 400-500 puslapių knyga su daugybe brėžinių — schemų. Bus iliustracijų. Su brėžiniais yra kliūčių. Čikagoje yra tik vienas braižytojas, topografas p. Krūvelis. Jis labai užimtas ir didesnės talkos iš jo nesitikime. Teks susirasti daugiau braižytojų savanorių. Braižyti reikės labai daug.

K. Ar yra konkretus planas, kaip veikalo išleidimo finansinė pusė bus sprendžiama?

A. Finansinio plano nėra. Apie tai galvosime, kai darbas bus baigiamas. Kario žurnalo redakcija apsiėmė veikalą išleisti.

K. Kokie didžiausi sunkumai sutinkami šį nelengvą ir didelį darbą vykdant?

A. Didžiausi sunkumai atsiranda, kai trūksta žinių — dokumentinės medžiagos, apie kurį nors įvykį. Tokiu atveju tenka ieškoti įvykio dalyvių - liudininkų ir į juos kreiptis. Tenka daug laiškų rašyti. Man asmeniškai kliudo senas įsipareigojimas Lietuvių Enciklopedijai. Džiaugiuos, kad einama prie jos galo. Kai pasibaigs, būsiu liuosesnis ir galėsiu daugiau laiko pašvęsti Nepriklausomybės kovų istorijai.

K. Gal galėtumėte išvardinti jūsų bendradarbius, aktyviai prisidedančius prie veikalo rašymo ir kitų jo reikalų tvarkymo?

A. Paruošta istorija bus kolektyvinis darbas. Vadovauja ramovėnas M. Rėklaitis. Turiu pasakyti, kad mūsų darbais labai įdomaujasi, stebi ir skatina neapsileisti prof. St. Dirmantas, LVS Ramovės c. v. pirmininkas. Mūsų bendradarbiui rašytojui J. Balčiūnui - Švaistui išvykus į Kaliforniją, mūsų kolektyvą aktyviai remia J. M. Laurinaitis. J. Balčiūnas-Švaistas ir toliau lieka mūsų bendradarbiu. Mums talkininkauja ir Povilas Žilys, kuris labai įdomaujasi Nepriklausomybės kovų istorija. Bendradarbių yra daug. Nenoriu jų minėti vardais ir pavardėmis. Bijau klaidų. Galiu kitų neatsiminti ir nepaminėti. Visų gi neišvardinsim. Kai tik sužinome, kad kas nors turi žinių, tuoj rašome ir prašome pagalbos, talkos. Esame labai atsargūs. Kai tik kokia nors tema jau būna baigta, t. y. parašyta, siunčiame atatinkamam įvykio dalyviui patikrinti ir parašyti savo pastabas.

Mūsų kolektyvą sudaro mėgėjai, bet ne profesionalai istorikai, baigę specialius mokslus. Kai tik baigsime savo darbą, duosime mūsų istorikams pasiskaityti ir padaryti pastabas. Tuo būdu mūsų darbas, gal, neišeis perdaug mėgėjiškas.

A. Rėklaitis

ČIKAGOS RAMOVĖNAI

Š. m. balandžio 12 d. Jaunimo Centre, vyko LVS Ramovės Čikagos sk. narių susirinkimas. Pagrindinis darbotvarkės punktas buvo skyriaus 1964 m. veiklos plano svarstymas ir priėmimas.

Susirinkimą atidarė sk. v-bos pirm. J. Rapšys, perskaitydamas tradicinį "TĖVYNĖS PRISIMINIMĄ, visiems dalyviams susikaupus stovint. Po to, susirinkimui prisistatė naujoji sk. valdyba, praėjusiame posėdyje išrinktoji. Ją sudaro: Juozas Rapšys — pirm., Andrius Juškevičius — vicepirm., Kazys Leknickas — ižd., Juozas Bagdžius — kult. vadovas ir Kostas Juškaitis — sekret.

Skyriaus valdybos pirm. pakvietė susirinkimui pirmininkauti kolegą K. Ališauską, sekretoriauti — V. Garbenį.

Skyriaus veiklos planą referavo sk. v-bos pirm. J. Rapšys. Iki vasaros atostogų numatyta kviesti vieną narių susirinkimą. po atostogų susirinkimai numatomi daryti kas mėnesį. Kiti darbai:

1. Žurnalui "KARIUI" paremti parengimas įvyks rugsėjo 6 d., 7 val. vak. Jaunimo Centre. Parengimas ruošiamas bendra talka su kūrėjais-savanoriais, birutininkėmis ir šauliais. Šaulių jaunimo šokių ansamblis "Aušra" dalyvaus programoje. Numatoma suorganizuoti plačią loteriją. Kolega dail. A. Rūkštelė pažadėjo loterijai padovanoti savo vieną vertingą kūrinį — paveikslą, o B. Brazdžionis radijo aparatą. Už tas dovanas susirinkimas gausiu plojimu išreiškė padėką abiem aukotojams. Šia proga A. Rėklaitis, "Kario" atstovas, padarė platesnį pranešimą apie "Kario" prenumeratorius, prenumeratūrą ir finansinį stovį.

2. Lapkričio 22 d. bus suorganizuota atkurtos Lietuvos kariuomenės šventė. Bus ruošiama bendra talka su birutininkėmis, kūrėjais - savanoriais, šauliais ir "Krivule" — policijos tarnautojų organizacija.

3. Birželio 14 d. numatoma Jaunimo Centre suruošti viešą paskaitą iš elektronikos ir raketų srities.

4. Birželio mėn. (diena nenustatyta) organizuojama išvyka į Michigan City International Friendship Gardens, kur prie prezidento Antano Smetonos medžio bus prisimintas ir pagerbtas pirmas prezidentas, kuris tą medį čia pasodino 1941 m. Tą medį prižiūri ir globoja LVS Ramovės Čikagos skyrius (žiūrėk "Karį" 1962 m. 287 p. ir 1963 m. 31 p.).

5. Kapų puošimo dieną — gegužės 30 — numatyta organizuotai ap-

Gen. Kazio Tallat-Kelpšos 70 metų amžiaus sukakties minėjimas įvyko sausio 19 d. Clevelande. Viduryje sėdi jubiliatas, jo dešinėje sėdi ponia Janina Tallat-Kelpšienė, jo kairėje—sūnus Algis Tallat-Kelpša, JAV kapitono uniformoje.

lankyti mirusiųjų karių kapus. P. Šeštakauskas pageidavo, kad mirusiųjų ir žuvusiųjų dėl tautos laisvės pagerbimas būtų atliktas prie paminklo žuvusiems Jaunimo Centro sodelyje, kur turėtų įvykti pamaldos, o po jų iškilmingos pagerbimo apeigos. P. Dirkis siūlė, kad mirusiems pagerbti būtų suruošta akademija.

6. Rugsėjo mėn. (diena galutinai nenustatyta) ruošiama išvyka į p. P. Ambuto vasarvietę Pottawattamie Resort-Motel, Benton Harbor, Mich. Išvykoje dalyvauti kviečiamos ramovėnams giminingos organizacijos: birutininkės, kūrėjai- savanoriai, šauliai ir "Krivulės" nariai, visi su savo šeimomis ir svečiais. Bus kviečiami Detroito ir Clevelando ramovėnai su šeimomis ir savo svečiais prisijungti prie tos išvykos. Pottawattamie vietovė yra patogi tų trijų skyrių ramovėnams susitikti ir pabendrauti.

7. N. Metų sutikimas bus ir šiais metais ruošiamas, tradicine tvarka, bendrai su birutininkėmis. Dariaus - Girėno salė tam tikslui jau pasamdyta.

Dėl veiklos plano priešingų nuomonių nebuvo. Kalbėjusieji jį tik labiau išryškino, detalizavo. Planas susirinkimo buvo priimtas. Susirinkimo p-kas palinkėjo sk. valdybai sekmės jį vykdant, o visus ramovėnus ragino valdybai talkininkauti, kai ji tos talkos paprašys.

Kolega A. Juškevičius iškėlė sumanymą, kad ramovėnai įsigytų vasarnamį prie Michigan ežero, kur būtų galima daryti išvykas ir praleisti atostogas. Klausimas studijuotinas. Siūlyta valdybai sudaryti komisiją tą reikalą tirti. A. Rėklaitis prašė, kad kiekvienas ramovėnas šių metų bėgyje asmeninio kontakto keliu užverbuotų nors vieną naują "Kario" prenumeratorių. Jis taip pat siūlė, kad ramovėnai, turį pažįstamų lietuvių karių, kurie dar nėra įsijungę į ramovėnų eiles, turėtų juos paraginti tai padaryti. Ir čia, asmeniškas kontaktas yra geriausias būdas padidinti ramovėnų eiles. Toliau jis paaiškino JAV LB tarybos rinkimų, įvykstančių š. m. gegužės 9-10 d.d. svarbą ir ragino visus ramovėnus tuose rinkimuose dalyvauti ir balsuoti. Pageidauta, kad naujų sk. narių įvesdinimas į ramovėnų šeimą būtų atliekamas nors su kukliomis, bet šiltomis apeigomis. Pageidauta, kad ramovėnų susirinkimai, kada bus įmanoma, būtų daromi toje pat vietoje, tą pat dieną ir valandą, kada ir mūsų sesės birutininkės posėdžiauja. Tokiu atveju po posėdžių būtų galima prie kavos puodelio kartu pabendrauti ir savo reikalus smulkiau aptarti. Tas iš anksto turi būti numatyta ir paruošta.

A. R.

MŪSŲ KŪRĖJAI-SAVANORIAI

Drauge su žavingu pavasario grožiu atkuto ir Čikagoje gyveną lietuviai savanoriai, kurie merdėję metus kitus tyloje, išėjo į visuomeninį gyvenimą aktyviai dalyvaudami tautinėse šventėse, minėjimuose ir kultūriniuose parengimuose. Ir savo organizacijoje jie žymiai pagyvėjo: kovo 1 dieną jie suruošė savo sąjungos garbės nariui, a. a. arkv. Karevičiui įspūdingą minėjimą — akademiją, kuri sutraukė didoką būrį Čikagos lietuvių visuomenės. O balandžio 12 d. įvyko, nors savo dalyvių skaičiumi nežymus, bet darbingas jų metinis skyriaus narių susirinkimas, išnagrinėjęs ir aptaręs daug svarbių ir aktualių klausimų. Jis išrinko naujai kadencijai valdybą. Žinoma, viso to atkutimo nuopelnas priklauso veikliai valdybai, kurią sudaro: J. Ta-

A. A.

Majoras STASYS BALTRIMAS

O miela mano tėvų žeme!
Tu nepasiekiama šiandie ...
Į tave plaukia mano mintys
Ir taria tau — "Sudie, sudie!"...

(Iš a. a. S. Baltrimo kūrybos)

Š. m. balandžio 13 dieną, po ilgis ir skausmingos vėžio ligos, Čikagoje mirė buvęs Lietuvos kariuomenės majoras a. a. Stasys Baltrimas

Gimęs buvo 1889 m. gruodžio 13 dieną Telšių apskr., Žarėnų valsč., Vismaldų kaime. Norėdamas būti nau dingas savo kraštui, pasirenka mokytojo profesiją, tačiau I-jo Pasaulinio karo audra ji, kaip ir daugelį kitų mūsų tautiečių, nubloškia į Rusiją. 1916 metais jis baigia Čugujevo karo mokyklą. Prasidėjus Rusijoje revoliucijai, jis, būdamas tolimoje Užkaukazėje, ryžta i grįžti į Lietuvą. Po įvairių rizikingų nuotykių jam pagaliau pasiseka sugrįžti. O jau 1921 m. rugsėjo mėn. 5 dieną jis skiriamas į 7-jį pėst. pulką 6 kuopos jaun. karininku. 1923 m. pakeltas į vyr. leitenanto laipsnį. 1926 m. pakeltas į kapitono laipsnį. 1928 m. lapkričio mėn. 28 d. baigia Augštųjų Karininkų Kursų VII-ją laidą. 1929 m. birželio 1 d. perkeliamas į 8-jį pėst. pulką ir tuoj skiriamas mokomosios kuopos vadu. 1934 m. pakeltas į majoro laipsnį ir netrukus skiriamas 3-čios Ats. pėst. kuopos vadu Macikuose (prie Šilutės). 1935 m. perkeliamas į 6-jį pėst. pulką Klaipėdoje ir skiriamas I-jo bataliono vadu. 1940 m. birželio mėn. skiriamas Kretingos apskrities komendantu, kur išbuvo iki Lietuvos kariuomenės likvidavimo. 1940 m. gruodžio mėn. paleistas į atsargą, apsigyvena Palangoje, kur bolševikus išvijus, trumpai buvo Palangos burmistru, o vėliau, ligi išvykimo iš Lietuvos 1944 metais, mokytojavo Palangos pradžios mokykloje.

J. A. V.-se visą laiką gyveno Čikagoje, įsijungdamas į Liet. Veteranų S-gos "Ramovę" ir Lietuvių Bendruomenę. Po sunkaus darbo išėjo į pensiją, leido laiką labai kūrybingai. Dar Lietuvoje gyvendamas mėgdavo laisvalaikį leisti tapydamas gražius Lietuvos gamtovaizdžius, tad dabar, laiko pakankamai turėdamas, tikrai daug jų nutapė ir nemažai išdovanojo savo bičiuliams. Kitas jo pomėgis — poezija, persunkta gilia tėvynės bei gimtinės meile. Dar trečią pomėgį A. A. Baltrimas turėjo ir juo jis tikrai galėjo didžiuotis: kiekvieną vasarą jo namelis skendo gražiausiose gėlėse. Ne be reikalo jį kaimynai vadindavo "Mr. Flower"...

Niekad savo gyvenime rimčiau nesirgęs, velionis praeitą vasarą turėjo būti operuotas, tačiau po pusmečio vėl reikėjo grįžti ligoninėn, iš kur jau daugiau į namus negrįžo.

Giliam liūdesy liko velionio žmona Magdalena, gim. Ašmytė, brolis Lietuvoje ir didelis būrys bičiulių, kurių daugiau negu šimtas palydėjo jį į amžinojo poilsio vietą — šv. Kazimiero kapines. Prie kapo trumpą atsisveikinimo žodį tarė buvęs velionio pulko vadas plk. Genys.

Kas tik pažinojome a. a. mjr. Baltrimą, prisimename jį kaip darbštų, tvarkingą, sumanų ir drausmingą vadą, giliai susipratusį lietuvį ir kilnų dorą asmenį.

Už nuopelnus Lietuvai buvo apdovanotas Kryžiaus II rūšies 3-jo laipsnio ordenu ir Vytauto Didžiojo 5-jo laipsnio ordenu.

Viktoras Lesniauskas

---

mulis — pirm., J. Sabaliauskas — kasininkas, J. Kanišauskas — sekretorius. Svarstant skyriaus reikalus kiek plačiau buvo apsistota ties ark. Karevičiaus portretu, kurį yra nusistatyta užsakyti ir atiduoti į Karo muzėjaus skyrių prie Čiurlionio galerijos. Susirinkimui vadovavo M. Rėklaitis, sekretoriavo Gribauskas. Susirinkimas buvo baigtas draugiška kavute Vyčių namuose.

P. Erdvys

Mirė kūrėjas - savanoris
PRANAS JAZDAUSKAS

Kilęs iš ūkininkų šeimos Užvenčio valsč., 1919 metais savanoriu įstojo į Vilniaus batalioną, kurio vadu tuo metu buvo karininkas K. Škirpa (dabar gen. št. plk.). Dalyvavo bataliono kovose su Lietuvos priešais. Tėvynės meilės neprarado ir svetimame krašte. Rochestery begyvendamas buvo Lietuvių Fondo nariu ir dosniai aukodavo Vasario 16 minėjimų progomis Tėvynės Laisvinimo reikalams.

Po trumpos širdies ligos Jazdauskas mirė kovo 29 d., Velykų rytą,

būdamas 64 metų amžiaus. Palaidotas buvo kovo 31 d. Iš šv. Jurgio bažnyčios į kapines velionį palydėjo būrelis savanorių, karių ir artimųjų. Kapinėse maldą atkalbėjo misionierius pranciškonas kun. L. Vėželis, atsisveikinimo žodį tarė kur. - svan. plk. R. Liormanas. Liūdna daro..i, kai kūrėjų - savanorių eilės retėja.

R. L.

KŪRĖJAI - SAVANORIAI ROCHESTERYJE, N. Y.

Kaip ir kai kuriose kitose vietovėse, taip ir Rochesteryje, turime anų Laisvės kovų laikų, 1918-1919 metų, kūrėjų - savanorių. Atvyko jie čia taip, kaip ir kiti mūsų tautiečiai, tremtiniai - pabėgėliai, po Antrojo Pasaulinio karo. Šiuo metu čia gyvena šie kūrėjai - savanoriai: Arlauskas Zigmas, Druseikis Petras, Liormanas Raimundas, Petkevičius Edvardas, Pinkevičius Juozas, Skorobogatas Romualdas ir Skruzdys Antanas (Jazdauskas Pranas mirė š.m. kovo 29 d.).

Vieni iš jų dar ir dabar dirba įvairiose įmonėse, kiti jau išėję į pensiją, bet savanoriškas ūpas dar gyvas. Jie dar aktyviai dalyvauja įvairiose organizacijose, parengimuose, o pora savanorių (Arlauskas ir Skorobogatas), nepasiduodami jaunesniems, net bendruomenės chore dalyvauja.

R. L.

Bernardas Kisielius, Juozo ir Viktorijos Kisielių sūnus jau pusė metų kaip tarnauja Amerikos kariuomenėje III armijos štabe, Georgijoje. Bernardas yra Tarptautinių Prekybos Mašinų (IBM) specialistas.

PREZIDENTO A. SMETONOS MINĖJIMAS NEWARKE, N.J.

Balandžio 5 d. New Jersey Ramovėnų valdybos rūpesčiu buvo surengta pirmojo Lietuvos prez. Antano Smetonos, 20 metų mirties sukakties paminėjimas.

10:30 val. šv. Trejybės lietuvių bažnyčioje kun. P. Totoraitis atlaikė šv. mišias, giedojo muz. Bagdanavičiaus vadovaujamas choras. Pamaldoms užsibaigus buvo sugiedotas Lietuvos Himnas.

Po pamaldų parapijos salėje įvyko iškilmingas minėjimas, kurį atidarė ramovėnų pirm. S. Kontrimas, pakviesdamas A. Rugį minėjimui vadovauti.

Susikaupimo minute buvo pagerbtas velionis A. Smetona. Po šio buvo pristatytas paskaitininkas prof. dr. Br. Nemickas. Paskaitininkas 40 min. laikotarpyje palietė A. Smetonos kultūrinę ir politinę veiklą nuo jo jaunystės dienų. Kruopščiai parengtoj paskaitoj ilgėliaus stabtelėjo apie pirmosios vokiečių okupacijos laikotarpio A. Smetonos veiklą, užgriebiant ir išryškinant Lietuvių Tarybos darbo sunkumus, pabrėžiant velionies didelį darbą Lietuvai nepriklausomybę atgaunant.

Minėjimo vadovo buvo pakviesti kpt. V. Tiknys ir p. Ambraziejienė, kurie būdami Kybartuose su A. Smetona ir jo artimaisiais praleido sienos perėjimo paskutines valandas. Šie jų nupasakoti atsiminimai daugeliui dalyvių nebuvo žinomi. Jie tai buvo tikrai įdomūs.

Po iškilmingo minėjimo, gausus būrys susirinkusiųjų (apie 150), rengėjų buvo pavaišinti pietumis ir alučiu. Pietų metu maloniai pasišnekučiuota ir pagyventa prisiminimais.

Šio minėjimo parengimui didelių pastangų įdėjo v-bos pirm. S. Kontrimas, V. Kiaunė, bet už visus daugiausiai V. Tiknys, kurio rūpesčiu buvo sutraukta gražus būrys dalyvių, ir puikiai parengė nebrangius pietus. Pietų parengimo vyriausia šeimininkė buvo p. Tiknienė, ją visi sveikino.

Svečių buvo ir iš toliau. (ar)

JONO RŪTENIO PAVEIKSLŲ PARODA BOSTONE

Bostone Tautinės Sąjungos namuose, balandžio 18-19 d. įvyko Jono Rūtenio, mūsų KARIO red. pav., studijuojančio tapybą, darbų paroda.

Parodą atidarė poetas S. Santvaras, pristatydamas ir supažindindamas bostoniškius su, naujus dirvonus beverčiančiu, kultūrininku. Parodos atidaryme žodį tarė ir žinomas dailininkas V. Vizgirda. Jis įvertino naujojo menininko darbus ir pastangas, padrąsindamas jį ir paskatindamas toliau dirbti meno srityje. Iš 33 išstatytų paveikslų žiūrovai, kurių parodą aplankė net keletas šimtų, nupirko 11 paveikslų. (Kas sakė, kad peržengus penkiasdešimtmetį žmogus yra per senas mokytis?) K.

Kaina
8 l. —

"DIDŽIOJI MŪRO SIENA"

"Kinietiškoji mūro siena" pasidarė vėl aktuali 1961 m. rugsėjo mėn., kai Rytų Vokietijos komunistinė vyriausybė (Chruščiovui įsakius) ant Rytų - Vakarų sienos Berlyne pradėjo statyti mūro sieną. Be kiniečių mūro sienos, senovėje turėjome Europoje, tiksliau D. Britanijoje, "Hadriano mūro sieną", kuri buvo pastatyta 122 metais po Kristaus gimimo, Romos imperatoriui Hadrianui įsakius. Ta mūro siena (tarp Newcastle ir Carlisle) privalėjo apsaugoti Romos legionierius nuo barbarų škotų užpuolimų.

Kiniečių mūro siena buvo pastatyta apie 2,200 m. prieš Kristų. Tame laikotarpyje kiniečiai buvo pasidalinę į daugybę karalijų, o Kinijos karalystėje (dabar šiaurės vakarų Kinija) gyveno karalius Cheng ir jo ambicingasis majordomas Li Ssu. Karaliai ir kunigaikščiai tarpusavy vedė nepertraukiamas kovas. Cheng ir Ssu visas tas karalijas pradėjo vieną po kitos pavergti, vartodami beatodairiškas priemones — prievartavimus, žudymus, nesigailėjo galvų nei karalių, nei kunigaikščių. Didžiausius Kinijos plotus užvaldę, padalino į 36 provincijas, kurias valdė paskirtieji valdininkai, mandarinais vadinami.

Legenda sako, kad Cheng (istorijoje žinomas imperatoriaus Szih Huang Ti vardu) įsakė pastatyti 270 rūmų, sujungtų tarpusavy dengtais koridoriais, išsitęsusiais 70 mylių. Tikrų žinių nėra, ar jis įsakė pastatyti "Didžiąją kinų mūro sieną", ar jo įpėdinis, kuris bijojo barbarų mongolų užpuolimų. "Didžioji siena" buvo pastatyta per 12 metų. Tam tikslui dirbo šimtai tūkstančių vergų (kaip dabar Sov. Sąjungoje). Tūkstančiai darbininkų mirė iš nuovargio, visokių nelaimingų atsitikimų, o, svarbiausia, nuo ligų. Nežiūrint į aukas, siena buvo pastatyta. Ji vadinasi "Didžioji kinų siena" ir eina per dykumas, kalnus, tęsiasi 2,150 mylių. Vidutinis sienos augštis yra 22 pėdos, o plotis leidžia išsirikiavusiems mūro sienos viršuje žygiuoti 8 žmonėms.

Kaip žinoma, jokia gigantiška statyba "Kinų sienai" dar prilygti negali.

K. M. Juozas Šarūnas

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Danutė Brazytė - Bindokienė, KETURKOJIS UGNIAGESYS. Pasakojimas apie šuniuko Taškiuko nuotykius darželio ir pradžios mokyklos amžiaus vaikams. Gausiai iliustruota dail. Zitos Sodeikienės. Didelio formato, 40 psl. Išleido Lietuvių Dienų leidykla, 4364 Sunset Blvd., Hollywood, Calif. 90029. 1964. Kaina 2 dol.

Jauna rašytoja D. Brazytė - Bindokienė gerai pažįsta vaikų psichologiją ir moka jiems suprantama kalba papasakoti paklydusio šuniuko nuotykingą gyvenimą, jam patekus pas ugniagesius. Gera, taisyklinga, literatūrinė kalba. Gerai tekstą papildo Z. Sodeikienės per visą puslapį ir mažesni piešiniai.

— — —

Širdingas ačiū, kad nenutraukėte siuntinėti KARĮ. Senai jį skaitau, ir jis man, čia tremtyje, mielas draugas.

Norėčiau, kad tie ponai, kurie veda politiką, patirtų komunistų leteną ant savo sprando. Tada, gal jie suprastų, kas per paukštis tas komunistas. Šiaip nieko nebus iš viso. Negreit gali taip įvykti, kad visi tie vakarų politikai pabustų iš miego. Na, tegu! Kokią košę pasigamins, tokią teks srėbti atėjus laikui. Bet toji politikos košė gali brangiai kainuoti, gyvybėmis, turtu, sugriautais miestais ir kitkuo.

Linkiu KARIUI ištvermės, stiprybės ir Dievo palaimos, o mes, buvę kariai, seksime jį, kai reiks vėl aukotis dėl tėvynės Lietuvos.

Pranas Ivanauskas,
Kirkby in Ashfield, England

KO DE GAULLIS TEISINGAI BIJO

ir ko jis, pagal savo sugebėjimus, mėgina išvengti, tai Europos likiminio nuosprendžio daromo Harimanų, Kenedžių ir Macmilanų — vienu žodžiu, naujos Yaltos, kur Vakarų pasaulio kapituliacijos prieš komunizmą vyriausias architektas buvo Harrimanas, kur pirmas žingsnis būtų sutikti su komunizmo dabar vykdomu tautų ir kraštų išniekinimu Yalta prasidėjusiu, ir kur sekantis žingsnis būtų, iš to sekantis, moralinis ir politinis sugriuvimas tos Europos dalies, kuri dar vis yra laisva. Vokiečiai ir mes visi, tikiu, matome reikalą dėkoti Dievui, kad šiais milžiniško pavojaus laikais atsiranda toks žmogus kaip De Gaullis.

W. Roepke, Nat. Review,
1964 m. kovo mėn.

KONGRESMANO B. TAFFTO, JR.

(Resp. iš Ohio) planas įkurti Laisvės Akademiją, kuri ruoštų antikomunistus politinius kovotojus, rado demokratų partijos papriešinimą, o ypatingai State departamento.

— — —

Amerikos komunistų partijos generalinis sekretorius Gus Hall, savo 10,000 žodžių raporte apie "Politines partijas ir 1964 m. rinkimus", ragina savo partiečius ir pritariančius, ateinančiuose rinkimuose, balsuoti už demokratų partiją. Jis taip rašo: "Beveik visi liaudies (t. y. komunistų) politiniai judėjimai vyksta demokratų partijos orbitoje ir rimti kairieji turi tuos judėjimus paremti ... Iš antros pusės, respublikonų partija neigia komunistų tikslus, taigi, mūsų partiečiai neturi balsuoti už respublikonų atstovus".

— — —

Senatoriaus Everett Dirkseno (rep. iš Ill) rezoliucija reikalaujanti, kad JAV prezidentas iškeltų Jungtinėse Tautose Pabaltijo valstybių prievartinį įjungimą į Sovietų Sąjungą, ir kad sovietai atitrauktų savo karines jėgas iš Pabaltijo, buvo sustabdyta senato Užsienių reikalų komisijos narių demokratų.

GOP Nationalities Report

GLICK

Žydų B'nai B'rith Messenger deda Samuel Schreig rašinį apie prez. Johnsoną ir džiaugasi, kad vieni iš jo artimiausių draugų yra žydai ('iz našich'). Tai yra dr. Irving Glick ir jo žmona.

Dr. I. Glick turi savo kabinetą Great Neck, Long Island. Jo žmona yra iš Teksaso ir yra trečios kartos pusseserė p. Johnsonienės — Lady Bird. Glickų šeima dažnai lanko Johnsonus, nors nemėgsta tuo girtis.

C. F.

AUKOJO KARIUI:

$20.00 — Zalys Z., Elmhurst, N. Y.;

$5.00 — Grigaliūnas S., Toronto, Ont.;

Po $4.00 — Juodvalkis V., E. Cleveland, Ohio; Starinskas J., Dorchester, Mass.; Sutkus J., Chicago, Ill.; Petrušaitis P., Racine, Wisc.;

Po $2.00 — Daunys K., Coniston, Canada; Krasauskas Id., Hartford, Conn.; Michels Br., Tunis;

Po $1.00 — Jablonskis B., Aurora, Ill.; Švilpa B., S.S. Marie, Canada; Vilėniškis A., Richmond Hill, N. Y.

KARYS dėkoja aukotojams!

— ——

A.a. St. Butkaus, Pirmojo Lietuvos Kareivio, fondan aukojo: Truškūnas J., Chicago, Ill. — $5.00.

Nuoširdus ačiū!

ECHO VALLEY lietuviška vasarvietė

Atidaryta ištisus metus. Lietuviai savininkai *Elena* ir *Julius GARMAI* visus maloniai kviečia atvykti. Iš anksto kreiptis:

ECHO VALLEY, Echo Lake, Pa. — Telef.: 717 - 424 - 1920.

DŽIAUGSMAS — POILSIS IR RAMYBĖ POCONO KALNUOSE

Kur vakar dienos malonumai — tampa rytdienos maloniais prisiminimais...

Puikūs ir patogūs kambariai su televizija, radijo ir voniomis, arba atskiri nameliai. Modernus baras, didelis maudymosi baseinas ir ežerėlis, 20 akrų miško, visokiausias sportas vasarą ir žiemą, šokiai ir geras lietuviškas maistas. . . . . Nuolaidos: organizacijoms, stovykloms, suvažiavimams

HOTEL NIDA CORP.

Visi maloniai kviečiami vasaros poilsiui prie Atlanto į viešbutį "NIDĄ" Asbury Parke, N. J., 7-tos ir Park Ave. kampe, telef. PR 4-7788. Švarūs kambariai, rami vieta, pigus ir skanus maistas.

Viešbučio salė išnuomojama įvairiems pobūviams. Prie viešbučio veikia restoranas ir baras. Patogus susisiekimas traukiniu ir autobusais.

Savininkai:

P. C. MAČIULIAI
Seventh & Park Avenues
Asbury Park, N. J.
Telefonas — PRospect 4-7788

Prenumerata JAV-se ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

K A R Y S
916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuoti "KARYS" vardu.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

*

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą.